

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії

Кваліфікаційна робота магістра

**на тему: «РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ»**

Виконав:

студент групи УМБ-61
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародний бізнес»
Зелінський І.Р.

Керівник: д. е. н., проф.
Архієреєв С. І.

Рецензент: к. г. н., доцент
Ханова О. В.

МІНІСТРЕСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В.о. завідувача кафедри міжнародного
бізнесу та економічної теорії**

підпис

Р. А. Чемчикаленко
ініціали, прізвище

“13” лютого 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Зелінський Ілля Романович

1. Тема роботи Роль інновацій у розвитку транснаціональних корпорацій

керівник роботи Архієреєв С. І., д. е. н., проф.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “06” 02 2023 року № 4002-5/256

2. Строк подання студентом роботи 24 листопада 2023р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

- показати сутність, поняття інновацій, історичний розвиток технологічних укладів та розвиток інноваційної діяльності в ТНК;
- проаналізувати сучасний вплив інновацій на ТНК та інноваційну діяльність ТНК;
- визначити шляхи вдосконалення розвитку інновацій та можливості покращення економічного становища ТНК з використанням інновацій.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Вибір теми
2	Пошук та опрацювання інформації
3	Написання завдання до роботи
4	Написання змісту та анотації
5	Написання вступу
6	Написання 1 розділу
7	Написання 2 розділу
8	Написання 3 розділу
9	Написання висновків
10	Оформлення списку використаних джерел
11	Написання анотації
12	Отримання відгуку та рецензії
13	Підготовка презентації
14	Надання електронного варіанту

5. Дата видачі завдання 13 лютого 2023р.

Студент _____
підпис

І. Р. Зелінський
ініціали, прізвище

Керівник роботи _____
підпис

С. І. Архієреєв
ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ТА ТНК	8
1.1 Сутність поняття інновація	8
1.2 Історичний розвиток інновацій та технологічних укладів	16
1.3 Розвиток інноваційної діяльності у ТНК	24
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТНК	39
2.1 Сучасний вплив інновацій на ТНК.....	39
2.2 Аналіз інноваційної діяльності транснаціональних корпорацій.....	49
Висновки до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В ТНК	58
3.1 Шляхи вдосконалення розвитку інновацій у світі.....	58
3.2 Можливість покращення економічного становища ТНК за рахунок інновацій	65
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження стосується тенденції економіки, яка в сучасних умовах є інтелектуалізація факторів суспільного виробництва, що дозволяє створювати унікальні конкурентні переваги на тривалий час. Перехід до нової якості економічного зростання на інноваційній основі характеризує сучасний розвиток ринкового господарства. Проблема інноваційного розвитку є актуальною для всіх компаній світу, що планують виходити та працювати на міжнародних ринках. Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності ТНК проявляється у зростанні продуктивності праці та доданої вартості, структурному оновленні економіки, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей в структурі виробництва і експорту, підвищенні якості продукції, і, як наслідок, розширенні ринків збуту.

Питання інновацій було досліджено у роботах таких зарубіжних вчених, як: Й. Шумпетер, Чечельські П., Фернандес І., Міжеєвська В.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є дослідження інновацій, їх вплив у сучасному світі на розвиток ТНК та перспективи розвитку інновацій у світі.

За для досягнення поставленої мети було встановлено та вирішено такі питання:

- визначити поняття інновація;
- показати історичний розвиток інновацій та технологічних укладів;
- показати розвиток інноваційної діяльності у ТНК;
- проаналізувати сучасний вплив інновацій на ТНК;
- проаналізувати інноваційну діяльність транснаціональних корпорацій;
- виявити шляхи вдосконалення розвитку інновацій у світі;
- виявити можливості покращення економічного стану ТНК за рахунок інновацій.

Об'єктом дослідження роботи є інновації та їх вплив на ТНК.

Предметом дослідження є сутність інновацій, особливості їх використання ТНК та їх вплив на економічний добробут міжнародного бізнесу.

Методи дослідження. Для написання роботи був проаналізований досвід наукових робіт зарубіжних та вітчизняних авторів. При аналізі розвитку технологічних укладів та розвитку інновацій був використаний історичний метод. Для вивчення впливу інновацій на ТНК були використанні методи індукції та порівняння. При аналізі майбутнього інновацій був використаний метод дедукції.

Основні результати дослідження: виявлено і доведено зміну інноваційної діяльності компанії з її економічним ростом. Підтверджено позитивний вплив інновацій на масштабування бізнесу та освоєння нових ринків. Доведено, що при гармонійному розвитку інновацій, розвинутій інноваційній інфраструктурі, налагодженому правовому забезпеченні механізмів захисту інтересів всіх його учасників інновації є потужним прискорювачом економічного розвитку будь-якої ТНК. Проаналізовано майбутній розвиток інновацій у світі та їх використання загалом. Проаналізовано сучасні та майбутні тренди в розвитку передових інноваційних ТНК світу та показано шляхи зміни та методи покращення інноваційності ТНК. Технологічний розвиток має вирішальне значення для міжнародного бізнесу, що дозволяє організаціям отримати конкурентні переваги та протистояти ринковим коливанням.

Практичне значення одержання результатів складається з того, що обґрунтовані теоретичні положення з поєднанням практичних висновків та рекомендаціями виступають базою для подальших наукових досліджень за даною тематикою, а також можуть бути використаними компаніями при розробці інноваційних стратегій.

Апробація матеріалів. Основні результати на положення дослідження доповідались на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції "Сучасні перетворення міжнародного бізнесу" (Харків, 2023). Сформульовані в дослідженні інноваційного розвитку та опубліковані автором у тезах [55].

Структура і обсяг. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Роботу викладено на 85 сторінках (враховуючи список використаних джерел). У дослідженні є 9 рисунків та 6 таблиць. Список використаних джерел містить 63 найменування на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ТА ТНК

1.1 Сутність поняття інновація

Інновації є фундаментом у досягненні високої конкурентоспроможності підприємства в глобалізованому та жорстко конкурентному світі. Використовуючи інноваційні конкурентні переваги, підприємства можуть утвердитися як лідери у світовій спільноті. Це досягається завдяки застосуванню нових ідей у формі товарів і технологій, що, у свою чергу, стимулює економічне зростання та сприяє соціальному розвитку сучасного суспільства.

Інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. В останні роки з'явився особливий різновид інноваційного підприємництва - ризикове або венчурне; це здебільшого дрібні фірми, що займаються поширенням нових технологій, тобто технічних інновацій в першу чергу в наукомістких галузях [1].

Розвиток інноваційної теорії показує, що останні досягнення в технологіях, науці, техніці, і організаціях пов'язані з інноваціями. Сучасне суспільство знаходиться в епоху, коли управління знаннями починає ставати основою для інноваційного розвитку підприємств та економіки.

У зв'язку з цим розвиток інноваційної теорії і практики є доволі складним процесом. Тому й існує величезна кількість визначень терміну "інновація". Для повного розуміння сутності і ролі інновацій необхідно розглянути різні підходи до інтерпретації даного поняття.

Такі терміни, як, “нововведення”, “винахід” і “відкриття” тісно пов’язані з “інновацією”. Таким чином, основними характеристиками інновацій є "нові та відмінні, відмінні від існуючих продуктів або послуг". Крім того, слід зазначити, що інновації не обов’язково є технічними, а часто фізичними. Це може бути нова ідея організації послуг, які відповідають бажанням споживачів.

Автор	Формулювання поняття
<u>Й. Шумпетер</u>	Комерційне впровадження нової продукції або нових методів виробництва: <ul style="list-style-type: none"> • введення нового товару (товару, з яким не знайомий споживач, або товару нового виду); • впровадження нового методу виробництва продукції (методу, який раніше не використовувався у цій галузі промисловості); • відкриття нового ринку, на якому цю галузь промисловості цієї країни не було представлено; • завоювання нового джерела сировини та напівфабрикатів; • впровадження нової організаційної структури в будь-якій галузі
<u>А. Хартман</u>	Впровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів чи виробничих процесів
<u>Р. Т. Лап'єр</u>	Використання нових видів знарядь праці або нових принципів використання цих знарядь; впровадження нового процесу або нового порядку; використання нової сировини чи матеріалу; використання нової сировини чи матеріалів; використання нового місця і (або) території, раніше невідомих
<u>П. Ф. Друкер</u>	Специфічний засіб підприємництва – діяльність, що надає ресурсам нові можливості для створення багатства
<u>О. В. Василенко</u>	Нововведення, пов’язані із науково технічним прогресом і передбачають відновлення основних фондів і технологій, вдосконалення управління економікою підприємства
<u>Б. Ф. Заблоцький</u>	Процес формування нового мислення, створення, розробки, впровадження у виробниче використання і розповсюдження нового технічного, товарного, системного, соціального, екологічного та іншого рішення (новації), яке задовольняє визначену виробничу, соціальну потребу чи національний інтерес
<u>П. Н. Завлін</u>	Використання в тій чи іншій сфері суспільства результатів інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, спрямованої на вдосконалення процесу діяльності чи його результату
<u>І. А. Павленко</u>	Результат творчого процесу у вигляді створених (чи впроваджених) нових споживачьких цінностей
<u>Л. Пасічний, Я. Венковський</u>	Відкриття, які являються результатом діяльності винахідливих людей, які призводять до прогресивних змін у визначеному порядку речей

Рисунок 1.1 - Визначення сутності поняття “інновація”

Джерело: [2]

Наприклад, ідея продажу в розстрочку допомогла трансформувати економіку. У цьому випадку інновації створили нову цінність для споживачів. В умовах ринкової економіки складовими інноваційної діяльності виступають

інвестиції та інновації. Поняття "інновація" з'явилося на початку 20-го століття, але найбільше занепокоєння щодо інновацій з'явилося лише в 60-х роках минулого століття, коли дослідження інновацій були сприяні і вчені почали розробляти таксономію інновацій. Проте сучасні інновації та форми класифікації більш різноманітні [3].

Вперше класифікацію інновацій, що в подальшому стала класичною запровадив Й. Шумпетер, виявивши 5 основних типів інновацій.

Таблиця 1.1 - П'ять основних типів інновацій

Тип інновацій	Приклади
1. Товарна	Виробництво нового виду продукції
2. Технологічна	Розробка нового методу виробництва
3. Ринкова	Створення нового ринку товарів чи послуг
4. Маркетингова	Освоєння нового джерела поставки сировини
5. Управлінська	Реорганізація структури управління

Джерело: [4].

Генерування змін є першочерговим завданням інновацій у системі відтворення. Вони надають можливість для оцінки як джерела саморозвитку та самоорганізації бізнес-систем. Крім того, інновації розглядаються як найважливіший внутрішній процес і структуроутворюючий компонент.

Визначаючи темпи і масштаби економічних процесів, інновації є тим, що каталізує трансформації в соціально-економічних системах. Ці перетворення, у свою чергу, визначають супутні структурні зміни та загальну структуру.

Майбутній розвиток компанії значною мірою залежить від її інновацій, які передбачають суттєві зміни в управлінні підприємством, виробничій та маркетинговій стратегіях.

Компанії борються з інноваціями різними способами, використовуючи новітні технології та нові підходи до роботи. Їхня стратегія передбачає оволодіння сучасними техніками для досягнення та підтримки конкурентоспроможності, а також вдосконалення традиційних технік.

Новий метод навчання співробітників, новий підхід до маркетингу, новий дизайн продукту або новий виробничий процес - все це приклади того, як інновації можуть бути реалізовані. Покладаючись на безліч дрібних удосконалень, а не на один значний прогрес, вони виглядають досить звичайними та нічим не примітними [5].

Висуваючи теорію інновацій, Шумпетер був мотивований передусім забезпечити абсолютно нову інтерпретацію внутрішнього механізму економічного зростання та економічних циклів. Базуючись на внутрішньому механізмі інновацій, він пояснив, чому капіталістична економіка передбачає цикл «бум-реcesія-депресія-відновлення», додавши, що інновації на різних рівнях сприяють трьом економічним циклам різної тривалості.

Шумпетер, який першим відрізняв винахід від інновації, вважав, що одним із обов'язків підприємця є впровадження нових винаходів у виробничу систему, а інновація - це перша комерціалізація винаходу. Цілком природно, що існує часовий проміжок між винаходом технології та її комерціалізацією як інновації. Загалом, перед тим, як інновація принесе помітний економічний ефект, зазвичай настає період поширення або адаптації технології. Наприклад, для справжньої комерціалізації факсу знадобилося 145 років. Шанс того, що винахід успішно перетвориться на комерційну інновацію, невеликий. У Сполучених Штатах мізерні середні показники від 12 до 20 відсотків усіх науково-дослідних проектів мають шанси створити успішні комерційні товари чи процеси [6].

Інновації не обов'язково мають технологічний або фізичний характер. Це може бути невидимий актив або підхід. Це не технології, а модель онлайн-бізнесу Google, Amazon і Alibaba, яка найбільше сприяє успіху всесвітньої павутини. Оскільки Китай випустив на ринок електроенергетику за допомогою механізму конкурентоспроможних тарифів, ця політика призвела до тривалої хвилі корпоративних інновацій у стратегії, організаційній структурі, управлінні та експлуатації. Цілком очевидно, що інновації є поширеною тенденцією в

багатьох формах і сферах. Порівняно з технологічними інноваціями, інституційні інновації важливіші, хоча їх важче досягти. Одним із прикладів є Шеньчжень, швидко зростаюче місто, яке піднялося більше двох десятиліть тому завдяки економічним реформам і досягло успіху завдяки створенню Шеньчженьської зони економічного та технологічного розвитку (ETDZ) у 1980-х роках [7].

Інноваційна діяльність - діяльність (включаючи наукову, технологічну, організаційну, фінансову і комерційну діяльність), спрямована на реалізацію інноваційних проектів, а також на створення інноваційної інфраструктури та забезпечення її діяльності.

Інноваційний проект - комплекс спрямованих на досягнення економічного ефекту заходів щодо здійснення інновацій, у тому числі по комерціалізації наукових і (або) науково-технічних результатів.

Інноваційна інфраструктура - сукупність організацій, що сприяють реалізації інноваційних проектів, включаючи надання управлінських, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних, кадрових, консультаційних та організаційних послуг. Будь-яка діяльність - процес зміни чогось (отримання нового), який завжди призводить до певного результату.

Інноваційна діяльність - діяльність (у тому числі науково-технічна, організаційна, фінансова та комерційна), спрямована на реалізацію інноваційних проектів та створення інноваційної інфраструктури та її функціонування.

Інноваційні проекти - комплекс заходів, спрямованих на досягнення економічного ефекту від інноваційної діяльності, у тому числі комерціалізації наукових та/або науково-технічних досягнень.

Інноваційна інфраструктура - сукупність організацій, які сприяють реалізації інноваційних проектів, включаючи надання управлінських, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних, кадрових, консультаційних та організаційних послуг [8].

Творча, інтелектуальна діяльність притаманна кожній людині, результат такої діяльності людини є об'єктом інтелектуальної власності. У сучасності, у зв'язку з постійним розвитком науки, кількість інтелектуальної власності постійно збільшується, що, у свою чергу, унеможливорює встановлення чіткого переліку об'єктів інтелектуальної власності на рівні законів.

Ключовим аспектом конкурентоспроможності компанії в наш час є інтелектуальний потенціал населення та його здатність генерувати, освоювати і використовувати нові знання й інформацію.

Класифікація інновацій	Підвиди класифікацій
1. За сферою застосування	Управлінські, організаційні, соціальні
2. За сферою науково-дослідних розробок	Наукові, технічні, технологічні, виробничі, конструкторські, інформаційні
3. За темпами здійснення	Швидкі, уповільнені, наростаючі, рівномірні
4. За ступенем інтенсивності	Рівномірна, масова, слабка
5. За масштабом	Трансконтинентальні, транснаціональні, регіональні, великі, середні, дрібні
6. За результативністю	Високі, низькі, стабільні
7. За ефективністю	Економічна, соціальна, екологічна
8. За ступенем ринкової новизни	Інновації світового рівня, для галузі в межах країни, окремого підприємства
9. За глибиною внесених змін	Радикальні, рекомбінаційні, модифікаційні
10. За ступенем поширення	Поодинокі, тотальні
11. За охопленням очікуваної частки ринку	Локальні, стратегічні
12. За способом впровадження інновацій	Систематичні, поодинокі

Рисунок 1.2 - Різновид інновацій

Джерело: [9].

За своєю економічною суттю «інтелектуальна власність» - це право на результати розумової діяльності особи в науковій, художній, виробничій та різних інших сферах, які є предметом цивільних правовідносин щодо права кожного на володіння, користування та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи нематеріальним благом, зберігаються його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за погодженням з ними, окрім випадків, визначених безпосередньо законодавством [10].

Фінансування внутрішніх науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт компаніями сприяло створенню інноваційного проривного рівня. На основі цих інновацій розроблялися нові продукти з унікальними характеристиками, що забезпечують високі обсяги продажів і доходів. Успіхи на ринку дозволили реінвестувати кошти в подальші дослідження та розробки, що представляє наступне покоління науково-технічних розробок. Однак невдалі інновації можуть призвести до погіршення позицій на ринку і навіть до скорочення діяльності компанії.

У той же час інноваційний процес проходить за обмеженими рамками компанії, де право інтелектуальної власності слугує саме для захисту інновацій здебільшого використовуваному у зовнішньому середовищі. У той же час багато досягнень могли бути своєчасно не реалізованими, втрачаючи свою комерційну привабливість, і навіть складатися на полицях [11].

Інноваційна активність допомагає відкрити підприємству нові перспективи та загрози. Ці перспективи включають у себе підтримку досліджень і розробку новаторських ідей, створення конкурентоспроможних технічних, наукових, технологічних, організаційних, управлінських, економічних і соціальних інновацій, ще й отримання прибутку від їх впровадження. Загрози полягають у тому, що кардинальні зміни в діяльності підприємства вимагають від управлінського апарату розроблення

нестандартних організаційних рішень щодо управління науково-дослідними роботами, вдосконалення інноваційних процесів, постійного оновлення виробництва, здійснення трансферу технологій, безперервного навчання та розвитку персоналу, формування сприятливого клімату і культури [12].

Враховуючи особливості діяльності промислового підприємства та його організаційної структури управління, виділяють такі фактори, що впливають на інноваційну активність:

- внутрішня інноваційна політика, орієнтована на передбачення інноваційних можливостей та комплексне управління інноваційним циклом для забезпечення довготривалої конкурентоспроможності і ефективного існування на ринку;

- потенціал кваліфікованих трудових ресурсів, де людський фактор відіграє ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємства;

- система управління якістю продукції, де сертифікація відповідно до національних і міжнародних стандартів є обов'язковим показником стратегії підприємств для досягнення високої конкурентоспроможності на ринку.

- безперервне вдосконалення продукції національних виробників та розширення їх діяльності на зовнішньому ринку: нові пріоритетні сфери використання продукції, диференціація продукції, рекламні заходи, забезпечення пріоритетності продукції, визначення недоліків товарів-аналогів тощо [13].

У гіпотетичних концепціях постіндустріального суспільства, економіка якого базується на широкому застосуванні логічної інформації, частина винахідницької особистості та інтелектуальних ресурсів стає рушійною. Як правило, підтверджується характеристиками передового методу виробництва:

- потужний темп і глибина змін у розвитку науки та інновацій впливають на всю фінансову структуру, різні галузі виробництва та сферу управління, що проявляється в структурі бізнесу, механічних формах і формах організації виробництва;

- зростає частка доданої вартості у складі виготовленої продукції за рахунок використання інтелектуальної праці;
- змінюється характер праці людини на користь винахідницько-розумової діяльності;
- найбільшим показником фінансової конкурентоспроможності є рівень її інноваційного вдосконалення, а найбільшим надбанням добробуту кожної нації чи підприємства є винахідницький та розумовий потенціал окремої людини.

Таким чином, використовуючи передові технології, можна досягти успіху в роботі, що, у свою чергу, матиме позитивний вплив на соціально-економічний стан підприємств та держав у цілому [14].

1.2 Історичний розвиток інновацій та технологічних укладів

На тлі переходу від індустріального до постіндустріального суспільства дослідники різних галузей науки почали приділяти велику увагу міркуванню про вплив ідеї з інновацій на розвиток політичних, соціальних, фінансових та технологічних систем. У цей період була сформована значна база даних логічної та практичної інформації, яка дозволяє нам стверджувати про закономірність розвитку даних систем, погоджуючись із інтенсифікацією впровадження різних інноваційних процесів.

Зміни у технологічній структурі виробництва не тільки змінюють технології, але також змінюють суть соціально-економічної системи унаслідок загострення конкуренції на ринках товарів та послуг. Згодом розгляд інновацій та інноваційної діяльності став дисципліною економічної науки в перший раз, в якій було сформовано більшість положень гіпотез інновацій і основні ствердження інноваційної економічної концепції.

Формулювання основних засад теорії відбулися у зв'язку з іншими різними теоріями хвильового, коливального та циклічного розвитку фінансових, соціальних і технічних систем. Будь-яка система проходить через

циклічні зміни, які можна представити у вигляді синусоїди, тобто: підйом, досягнення піку, криза і знову підйом.

Інноваційна теорія Й. Шумпетера спирається у свою чергу на відкриття М.І. Туган-Барановського і М.Д. Кондратьєва. Проведений аналіз виявив, що циклічний розвиток економіки тісно пов'язаний із науково-технічним прогресом та інвестиційно-інноваційним процесом. А теорія “довгих хвиль” М.Д. Кондратьєва стала основою для аналізу механізму циклічного розвитку економіки. Варто згадати П. Сорокіна, що побачив наявність довготривалих коливань у соціокультурній динаміці [15].

Таким чином, дослідження інноваційного прогресу та технічних змін показує на фундаментальний процес, що супроводжує інноваційний розвиток - циклічність економічного розвитку. Ця циклічність надає економічній системі динамічний характер і ознаки саморухомої системи. Проте особливий інтерес становлять ті теорії циклічності, які приділяють увагу факторам коливання ринкового господарства, пов'язаним із інноваційними процесами.

Техніко-економічна парадигма охоплює промислові сектори, інституційні та фінансові структури, інфраструктуру, соціально-політичний клімат та систему відносин між працею та капіталом. Вона формується з урахуванням запровадження базових технологічних інновацій у період депресії. Це об'єднання техніко-економічних та інституційних елементів створює органічну взаємодію, забезпечуючи розвиток системи. Себто, це поняття поєднує елементи інституційної і техніко-економічної складових суспільства, що, органічно взаємодоповнюють і взаємодіють одне з одним, а також вони мають власні, відмінні і суперечливі механізми розвитку.

В другій половині 20-го ст. виділилися основні напрямки сучасної парадигми дослідження інноваційного розвитку, що й зараз залишаються актуальними ще на початку 21-го ст.:

1) акцент на довгострокових коливаннях в економіці та суспільстві, які формують кластери інновацій. Ці цикли, взаємопов'язані з трансформацією

суспільства в першій половині 21-го ст. У. Томпсон і Дж. Модельські починають датувати початок великих циклів 930 роком;

2) взаємозв'язок інновацій у різних сферах суспільного розвитку, що формує сторічні та тисячолітні хвилі інновацій, що зачіпають економіку, а також інші аспекти суспільного життя. Такий напрям дослідження описаний найліпше у роботах Е. Тоффлера., Ф. Броделя. та А. Тойнбі. Дослідження інновацій було вже поширено й на інші сфери життя суспільства: політику, культуру, науку, соціальну сферу, релігію, етику;

3) наприкінці десятиліть 20-го ст. сформувалась теорія дифузії інновацій, яка вивчає поширення нововведень всіх етапах їх життєвого циклу через призму формування попиту інновації. В сучасності дослідження дифузії інновацій існують в двох напрямках. В рамках першого напрямку вивчається механізм дифузії крізь внутрішні закономірності та фактори: основні ефекти від впровадження інновацій, масштаб, швидкість та ін. Представниками другого напрямку є (Р. Солоу, Дж. Мід, А. Льюїс, Г. Мюрдаль, Т. Хегерstrand, А. Ван дер Цван, Б. Беррі, Ф. Перру, Ж. Будвіль, П. Потье, Х. Ласуен та ін.), вони велику увагу виділяють коливанню рівнів інноваційної активності різних країн та цивілізацій. Переважна більшість дослідників вивчають просторову дифузю інновацій, саме як приватний механізм їх еволюції та виходять з припущення, що безпосередньо кожний інноваційний процес та нововведення мають свої центри та периферію, і визначений лідируючий сектор;

4) соціальна теорія (Е. Денісон, Є. Вітте, К. Фрімен), що фокусується на ролі людських відносин в управлінні інноваційною діяльністю та вплив рівня освіти та кваліфікації на економічний розвиток. Переважна більшість із представників даного напрямку наразі проводять дослідження впливу на економічний розвиток рівня кваліфікації робочої сили та освіти через призму процесу накопичення інформації;

5) на перетину 1990-х років почали з'являтися моделі економічного зростання з ендогенним технологічним прогресом (Ч. Джонса, П. Хоувіта, П.

Ромера, Ф. Агійона, та ін.) пояснюючи зміни в технологіях через прагнення економічних агентів максимізувати прибуток;

б) дослідження механізмів реалізації інновацій, включаючи інноваційний менеджмент та комерціалізацію технологій (П. Друкер, Ф. Янсен, К. Крістенсен, А.І. та ін.). Виникла концепція регулювання ринку нововведень, предметом досліджень є проблеми та можливості інтелектуальної власності, ціноутворення на ринку технологій, маркетинг нововведень та ін.;

7) виділились концепції технологічної квазіренти, поняття сформовано ще Й. Шумпетером, як результату та стимулу інноваційної діяльності [16].

Індустріальний період розвитку суспільства (кінець 20-го ст.) і становлення постіндустріального етапу (початок 21-го ст.) характеризуються значним розвитком промислових підприємств, що супроводжується зі зміною промислово-технологічної структури. Виробництво вказує на необхідність особливої уваги до ролі інновацій не лише в економіці, а також у політичному, соціальному та культурному житті.

Технологічний уклад - це сукупність технологій, властивих певному рівню розвитку виробництва, в умовах науково-технічного прогресу відбувається перехід від низового до високого і прогресивного рівнів.

Зміни в технологічних системах пов'язані з діяльністю підприємців-новаторів, які постійно шукають нові ідеї та застосовують їх у нових виробничих технологіях (інновації) для підвищення продуктивності праці, збільшення прибутку та створення нових ринків.

Науково-технічний прогрес - це процес безперервного здобуття, накопичення та вдосконалення наукових знань про навколишній світ, створення та впровадження прогресивних засобів і предметів праці, технічних процесів і форм організації виробництва.

Практика продемонструвала, що зміни технічної структури не лише впливають на процес виробництва, а й також визначають історичний зміст всієї соціально-економічної системи. Зміни у технологічній структурі завжди є

систематичними, прогресивними, взаємопов'язаними з циклами економічної активності та спаду, які економісти описують як саме зумовлені впровадженням технологічних інновацій на конкретному етапі розвитку науки, що призводить до зміни інвестиційної поведінки та технічний прогрес. Тривалість змін технологічного укладу умовно розділяють на шість етапів.

Уклад	Історичний період	Базові технологічні процеси	Базові виробництва
Перший	1790-1830 рр.	Водяний двигун, текстильні машини	Текстильна промисловість, текстильне машинобудування, виплавка чавуну та обробка заліза, будівництво магістральних каналів
Другий	1830-1880 рр.	Паровий двигун, станки	Залізничне будівництво і транспорт, машинобудування, вугільна промисловість, паровозобудування, верстатно-інструментальна промисловість, чорна металургія
Третій	1880-1930 рр.	Електродвигун, застосування сталі	Електричне, електротехнічне та важке машинобудування, виробництво і прокат сталі, лінії електропередачі, важке озброєння, кораблебудування, неорганічна хімія
Четвертий	1930-1970 рр.	Двигун внутрішнього згорання, енергоємні технології на використанні нафтопродуктів	Автомобілебудування, тракторобудування, кольорова металургія, виробництво товарів тривалого використання, синтетичні матеріали, органічна хімія, виробництво і переробка нафти
П'ятий	1970-2010 рр.	Мікроелектронні компоненти	Електронна промисловість, програмне забезпечення, числова техніка, авіаційна та космічна промисловість, телекомунікації, оптичні волокна, робота будування, інформаційні послуги
Шостий	2010-2050 рр.	Нанотехнології	Наноелектроніка, молекулярна і нанофотоніка, наноматеріали і наноструктуроване покриття, оптичні наноматеріали, наногетерогенні системи, нанобіотехнології, наносистемна техніка, нанообладнання

Рисунок 1.3 - Характеристика технологічних укладів

Джерело: [17].

Усі технологічні революції базуються на певному ключовому факторі - ресурсі, головними властивостями якого - відносна невисока вартість, необмежена кількість пропозицій, потенційна можливість проникати в інші сфери економіки. Це дозволяє зменшити вартість інших продуктів, які виробляються, а ще перетворювати працю й капітал, які застосовуються у виробництві. Дослідники наголошують на тому, що ключові фактори

розвиваються еволюційно. Завдяки тому, що вичерпання застарілої парадигми супроводжується інерцією відповідних інституційних і соціальних механізмів, та виникають непереборні перешкоди для потенційного появи нової техніко-економічної парадигми, та економіка стикається з кризою.

При досягненні меж економічного росту господарська система починає переходити у фазу, коли взаємодія економічної і технічної сфер породжує нову парадигму, яка веде до зміни виробничої системи.

Застарілі соціальні і інституційні механізми, що адаптовані до попередньої парадигми, не відповідають новій структурі інвестицій чи ринковій поведінці та ін. Вони, у свою чергу, витісняються шляхом дифузії нової техніко-економічної парадигми. Зміна парадигми викликає радикальну зміну інженерного і управлінського мислення щодо ефективної господарської практики.

Тож, після депресії починається період бурхливого економічного зростання, появляються нові інноваційні товари, які слугують каталізатором до оновлення різних галузей економіки (етап “впровадження”). Потім вступає у силу фаза швидкого розповсюдження нових товарів та масштабного інвестування, яка супроводжується піднесенням нових галузей техніко-економічної системи та зростанням ринків (етап “агресії”). Ці два етапи, у свою чергу, породжують точку перелому у розвитку, свого роду поворотну точку, після якої вже починається новий етап розгортання техніко-економічної парадигми. На третьому “етапі синергії” економічне зростання буде тривати за умов, якщо виробнича система цілком і повністю підкоряється новій парадигмі. Наступний етап зрілості - період, протягом якого провідні галузі починають зустрічатися з перенасиченням ринків [18].

Нещодавній прогноз експертів Національної розвідувальної ради США та Всесвітнього економічного форуму до 2035 року представляє такі тенденції:

1) Уповільнення темпів росту економіки в усіх країнах, прогнозується, що економічне зростання світу в найближчі 20 років не перевищить 2-3% ВВП

щорічно. Середні темпи зростання економік серед найбільших країн Єврозони оцінюються на рівні 1,5-2%, Китаю - 3,5%. Максимальне зростання очікується від Нігерії, В'єтнаму та Філіппін, саме в межах 4,5-5,5%. Україна, маючи низький початковий рівень, навіть за поточних темпів економічного зростання (4,6% у 2019 р.) може значно відстати від азіатських країн.

2) Зменшення частки сировинних ринків, Посилення протекціонізму в торгівлі і зростання обсягів високотехнологічного виробництва. В світовій торгівлі швидко знижуються ціни та попит на корисні копалини і нафту. Виручка від експорту сільськогосподарської продукції знижується (-11% у 2015 р.) разом із експортом промислових товарів (-5% у 2015 р.). В структурі ВВП країн серед ЄС сільське господарство не перевищує 3%. Продукція високотехнологічних галузей та широке впровадження 3D-друку почнуть впливати на більшість промислових секторів, підриваючи економіку країн-експортерів сировини.

3) Збільшення частки нематеріального, нетоварного експорту. Темпи зростання торгівлі товарами з 2012 року уповільнюються, тоді як торгівля послугами зростає. Якщо в період з 2000 до 2011 року частка послуг становила стабільні 20% від світової торгівлі, то у 2015 році цей показник зріс до 23%. У нетоварному експорті за декілька останніх десятиліття міжнародний туризм став потужним джерелом іноземної валюти і зайняв четверте місце серед складових експорту після хімічних речовин, палива та продуктів харчування. За даними СОТ, внесок туризму у світовий ВВП становить 10%, а кількість робочих місць, безпосередньо чи опосередковано пов'язаних із цією сферою, становить 11%.

4) Збільшення інвестицій у науково-дослідні розробки і зростання кількості дослідників. Багаті країни та корпорації вкладають значні кошти у науково-дослідні розробки, роблячи їх основними двигунами прогресу. Лідирують у цій галузі шість країн: Південна Корея - 4,3%, Японія інвестує 3,6% ВВП у НДДКР, Ізраїль - 4,1%, а Австрія, Німеччина і Швейцарія по 3%.

5) Перехід від традиційної праці до розвитку творчих форм діяльності. Робототехніка, автопілотні механізми на транспорті сприятимуть зникненню звичайних професій у промисловості та сфері послуг [19].

Спосіб обміну товарами та послугами змінювався з часом. У доісторичні часи основним видом економічної діяльності був бартер. З часом цивілізація розробила монети та паперові гроші як валюту для торгівлі. На початку 20-го століття кредитні картки полегшили споживачам здійснення покупок і створили більший попит на товари та послуги. Крім того, зростання криптовалют у 21 столітті також революціонізувало спосіб використання грошей і, як очікується, відіграватиме ще більшу роль у майбутньому.

Держава відіграє важливу роль у розвитку інституту інтелектуальної власності, саме через виконання таких функцій:

- захист та забезпечення реалізації прав інтелектуальної власності при введенні її у господарський обіг;
- створення сприятливих соціально-економічних умов для розробки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності;
- управління правами на певні об'єкти інтелектуальної власності.

В 1967 р. у Стокгольмі підписали Конвенцію, яка започаткувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), яка визначила інтелектуальну власність як права на:

- літературні, наукові та художні твори;
- виконавське мистецтво артистів, звукозапис, телевізійні та радіо передачі;
- винаходи в різних галузях людської діяльності;
- наукові відкриття;
- товарні знаки, промислові зразки, фірмові найменування, знаки обслуговування та комерційні позначення;
- захист від недобросовісної конкуренції;

- всі інші права, пов'язані з інтелектуальною діяльністю у виробничій, науковій, літературній та мистецькій сфері.

У процесі дослідження суб'єктів права інтелектуальної власності розрізняють первинні та вторинні суб'єкти та виокремлюють суб'єктів учасників процесу набуття правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності та процесу захисту права інтелектуальної власності [20].

1.3 Розвиток інноваційної діяльності у ТНК

Інновації приносять позитивні зміни у світ, на цій основі формуються нові цінності, покращуються економічні показники. Інновації є обов'язковим елементом для забезпечення відповідності транснаціональних компаній глобальним вимогам. На цьому етапі інноваційна діяльність розвинулася в багатьох аспектах. Транснаціональні корпорації можуть запускати інноваційні види продукції, застосовувати інноваційні технології виробництва та використовувати інноваційні інструменти в управлінській та організаційній сферах. ТНК широко використовують передачу технологій при здійсненні інноваційної діяльності. Приклад його застосування це продаж ліцензій на стартових етапах життєвого циклу товару, маючи на меті швидше покриття витрат на його розробку. Однією з характеристик інноваційної діяльності транснаціональних корпорацій є встановлення монополюно високих цін на запатентовану продукцію та обмеження покупців ліцензій на виробництво високотехнологічної продукції. Ще одна стратегія транснаціональних корпорацій полягає в укладанні контрактів з іншими інноваційними компаніями для отримання патентів на їхні найважливіші винаходи з метою подальшого використання цих патентів для контролю над розвитком технологій або, навпаки, для уповільнення та запобігання такому розвитку.

Офіційне визначення Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) визначає багатонаціональну компанію як корпорацію, яка об'єднує

юридичних осіб усіх організаційно-правових форм та видів діяльності з двох або більше країн і проводить єдину політику та загальну стратегію через один або кілька центрів прийняття рішень. Основною характеристикою материнської компанії є те, що вона контролює активи суб'єкта господарювання, розташованого в іншій країні.

Основними критеріями віднесення підприємства до багатонаціональних (за визначенням ООН) є: кількість країн, в яких підприємство здійснює свою діяльність (щонайменше від двох до шести); кількість країн, в яких розташовані виробничі потужності підприємства; певний обсяг капіталу, досягнутий підприємством; мінімальний відсоток (зазвичай 25%) доходу або продажів підприємства від закордонних операцій; право голосу щонайменше в трьох країнах; право власності не менше ніж у трьох країнах. Включає володіння щонайменше 25% акцій, а також міжнародний склад персоналу та вищого керівництва компанії.

Сучасна епоха транснаціоналізму (кінець 20 - початок 21 століття) характеризується переорієнтацією міжнародних економічних відносин між окремими державами та інтегрованими коаліціями на формування системи внутрішньо корпоративних зв'язків, а ТНК, кількість яких почала стрімко зростати в період з 1980 по 1990 роки, перетворилися на глобальний ринок. За даними ЮНКТАД, наприкінці 1970 року у світі налічувалося 7 500 материнських компаній, але вже через десять років їхня кількість зросла в 4,9 рази - до 36 600, з 174 900 зарубіжними філіями, дочірніми компаніями і компаніями. Сьогодні у світі налічується понад 85 000 материнських компаній і 800 000 закордонних філій, які виробляють більше половини світових товарів, забезпечують 70% зовнішньоторговельного обороту, володіють 80% технологій і ноу-хау та експортують 90% капіталу у формі прямих інвестицій.

В останні роки ТНК почали з'являтися в країнах, що розвиваються, оскільки вони є потенційними гравцями в економічному зростанні та ринкових відносинах.

Основними причинами появи ТНК є пошук нових ринків виробництва і збуту, дешевших ресурсів і робочої сили, зниження собівартості продукції, підвищення конкурентоспроможності та максимізація прибутку [21].

Важливим фактором управління інноваціями транснаціональних корпорацій є ступінь незалежності дочірніх компаній у виборі обладнання та технологій. Якщо ТНК будуть дотримуватимуться єдиної ліцензійної політики всередині ТНК, це не дасть змогу дочірнім компаніям бути незалежними у процесі управління інноваціями, бо основні рішення будуть залежати від материнської компанії. Така корпоративна політика може призвести до затримання прийняття рішень по впровадженні інновацій. Передача необхідної інформації з дочірньої компанії в материнську компанію і її подальша обробка займає багато часу, що впливає на актуальність інформації, яка вкрай важлива для інноваційної діяльності. З іншого боку, ТНК передають ліцензії своїм дочірнім компаніям та філіям на різних некомерційних умовах, що дозволяє їм самостійно застосовувати нові технології, прискорювати процес створення високотехнологічної продукції та підвищувати конкурентоспроможність всієї транснаціональної корпорації.

Враховуючи міжнародний характер діяльності ТНК, важливим фактором комерціалізації високотехнологічної продукції є регіональні та національні особливості конкретного ринку. Цей фактор дає змогу спрогнозувати, чи можливо продати певний продукт на конкретному ринку, а також спрогнозувати рівень попиту на високотехнологічну продукцію.

Для того, щоб здійснювати ефективну інноваційну діяльність, транснаціональні корпорації повинні динамічно розвиватися та швидко реагувати на нові ринкові тенденції. Така проактивна інноваційна політика допомагає випереджати конкурентів та збільшувати прибутки компанії. Ще однією особливістю при впровадженні інноваційних технологій виробництва та випуску високотехнологічних інноваційних товарів вони можуть не приносити довгострокових результатів. На сучасному етапі інновації набувають все

більшого значення в управлінській та маркетинговій діяльності підприємств. Високотехнологічні інноваційні продукти та інноваційні методи організаційного функціонування дозволять ТНК не тільки зайняти лідируючі позиції на світовому ринку, але й забезпечити свої стратегічні перспективи розвитку.

Для успішної та ефективної інноваційної діяльності ТНК повинні діяти на високо динамічних ринках і стимулювати активну конкуренцію. Цінність продукту або послуги залежить від ступеня їхньої новизни, оригінальності та унікальності.

Інновації спричиняють інтенсивні зміни в організаційній структурі, політиці та управлінні компаніями. При цьому розвиток інтелектуального капіталу та створення інноваційних структур є одними з пріоритетних факторів розвитку підприємств. Це дає можливість створювати конкурентні переваги, які є нестандартними та складними для копіювання. До недоліків такої політики можна віднести підвищений рівень ризику через певний рівень недовіри споживачів до нових продуктів та короткий життєвий цикл продукції [22].

ТНК дотримуються певних принципів при здійсненні інноваційної діяльності. До таких принципів належать гнучкість та адаптивність, орієнтація на потреби ринку, активність, безперервність, систематичність та комплексність інновацій, сміливість, оригінальність інноваційних ідей, нестандартність рішень, креативність, інформаційне забезпечення, підвищення ролі людського фактору, диверсифікація діяльності та продуктів і маркетингової діяльності.

ТНК можуть розміщувати свої науково-дослідні центри в країнах, де знаходиться материнська компанія, яку можна легко контролювати, або де є більша концентрація висококваліфікованих кадрів. Водночас, навіть якщо країна збігається з місцезнаходженням материнської компанії, весь процес створення інновації не обов'язково має відбуватися в цій країні. Процес впровадження інновації може бути перенесений в іншу країну, де інновація

була безпосередньо створена, з метою адаптації готового продукту або технології до місцевих стандартів або їх вдосконалення відповідно до стандартів місцевого ринку на завершальному етапі комерціалізації інновації. При виборі країни, в якій буде створено інститут, слід враховувати фактори, які можуть ефективно впливати на інноваційну діяльність.

До таких факторів належать ліберальне законодавство, пільговий податковий режим для НДДКР, значний венчурний капітал, налагоджені механізми комерціалізації інновацій та висококваліфіковані людські ресурси.

Транснаціональні компанії є одними з основних інвесторів в інноваційний сектор, а фінансові витрати на інноваційні дослідження та розробки постійно зростають. Реалізація інноваційних проектів є довготривалим процесом і потребує значних капіталовкладень. Скорочення часу, необхідного для розробки та впровадження інноваційних продуктів, прямо пропорційне витратам, понесеним в результаті інновацій. Для того, щоб зайняти лідируючі позиції в певних галузях, ТНК прагнуть розширювати свої програми, спрямовані на розробку та впровадження інноваційних продуктів. Інноваційні проекти фінансуються з внутрішніх і зовнішніх джерел.

Для того, щоб акумулювати кошти для створення інноваційних продуктів, ТНК використовують різні джерела фінансування. Внутрішні джерела фінансування включають нерозподілений прибуток, кошти засновників та відстрочені платежі. Зовнішні джерела включають кошти, залучені через операції на ринку цінних паперів, банківські кредити та інший позиковий капітал, венчурні інвестиції та інвестиції в державні інвестиційні програми.

Важливою особливістю інноваційного процесу для ТНК є стратегія придбання менших компаній з інноваційними продуктами, які вже готові до виходу на ринок. Це дозволяє ТНК зменшити витрати на дослідження та розробки. Тому ТНК несуть витрати на кінцевому етапі комерціалізації інноваційного продукту, себто при організації масового виробництва. Таким чином, ТНК не витрачають кошти на дослідження і розробки, які є частиною

вартості придбання. Таку стратегію часто використовують ТНК, що займаються виробництвом програмного забезпечення, електронними комунікаціями та обробкою інформації [23].

Тип стратегії	Характеристика	Приклад реалізації
Інновації, пов'язані з якісним поліпшенням продуктів або послуг	Дають змогу компанії отримати серйозну конкурентну перевагу на наявному ринку або сформувати новий ринок. При цьому цей тип інновацій найбільш ресурсозатратний	Компанія Capella Space (США) розробила супутники, які істотно менші за розмірами і дешевші, ніж звичні всім космічні апарати. За допомогою цих пристроїв весь світ може отримати інформацію, яка може бути стратегічно важливою під час проведення рятувальних операцій, оцінки економічного стану, запобігання природним катаклізмам або нелегальній діяльності в масштабі всієї планети
Інновації у сфері процесів виробництва і логістики	Такі інновації дають змогу знизити виробничі і логістичні витрати, що дозволяє компанії збільшити ринкову частку за рахунок зниження цін.	Творці компанії AeroFarms (США) істотно змінили процес вирощування рослин і сільськогосподарських культур: у вертикальних теплицях рослинам подається світлодіодне освітлення, обсяг і напрям якого спеціально розраховується, щоб рослина змогла отримати максимум енергії. Компанія використовує для поливу не рідкий розчин, а водяні пари. Ця технологія істотно знижує витрати, дозволяє вирощувати екологічно чисту продукцію протягом усього року і збільшити продуктивність праці.
Інновації у сфері маркетингу	Припускають серйозні зміни в дизайні продукту або упаковки, в політиці його просування або в цінній моделі його поширення.	Pitch (США) кардинально змінила процес здійснення покупок. Нині будь-який покупець може прийти в магазин і, наприклад, приготувати їжу разом із професійним помічником для того, щоб випробувати техніку, яку згодом можна придбати. Або прийняти душ у спеціальному приміщенні, випробувавши душові насадки і сантехніку.
Організаційні інновації	Істотні зміни в структурі компанії, методах здійснення її бізнес-процесів, трудової дисципліни	Японські ТНК із виробництва автомобілів мають строго встановлену організаційну структуру, засновану на певному порядку і плануванні. Кожна організаційна ланка має право встановлення власного графіку виробництва, що дає можливість максимального завантаження устаткування і кооперації між ланками системи. Така система, знижує виробничо-управлінські витрати і підвищує конкурентоспроможність

Рисунок 1.4 - Типи стратегій інноваційного розвитку ТНК

Джерело: [24].

Особливістю нинішнього етапу є те, що все більше компаній перетворюють інновації на систематичний процес. Лідери цих інноваційних компаній переосмислюють кожен етап процесу втілення нових ідей у життя, забезпечуючи швидке повернення інвестицій, прискорюючи прибуткове зростання і роблячи свої дії стійкими, що дозволяє їм реалізовувати свої інноваційні стратегії. Серед найвідоміших компаній, що впроваджують інновації, - Apple, Google, Toyota та Microsoft.

Аналіз сучасних інноваційних стратегій, їх особливостей та сфер застосування показує, що дослідження і розробки мають значний вплив на вибір і побудову схем розвитку інноваційної діяльності в усіх компаніях.

Всі стратегії ТНК в першу чергу спрямовані на вдосконалення та розвиток своїх конкурентних переваг. В умовах зростаючої конкуренції на міжнародному ринку інноваційні рішення є одним з найуспішніших способів для компаній залишатися конкурентоспроможними. Перш за все, на стратегії впливає зовнішнє та внутрішнє конкурентне середовище, в якому працює компанія. Для транснаціональних компаній це середовище стає все більш глобальним і складним.

Хоча кожна стадія інноваційного продукту може характеризуватися окремим джерелом фінансування, на практиці чіткого поділу не існує і, в принципі, джерела фінансування є змішаними. Ранні стадії інновацій характеризуються використанням власних коштів ТНК, державних грантів та венчурного капіталу. Фаза зростання вимагає ширшого зовнішнього залучення, наприклад, банківських кредитів та інструментів фондового ринку.

Оскільки глобалізація охоплює всі групи споживачів, міжнародні компанії, які інвестують насамперед в інновації, завжди зберігатимуть лідируючі позиції у світі, а також з'являтимуться подібні компанії, які прагнуть побудувати власний бізнес на існуючих досягненнях своїх попередників. Тому важливо не стояти на місці, а розвиватися в напрямку інноваційних технологій та залучати нових партнерів і компетентні кадри, які прагнуть рухатися вперед [25].

Інноваційний процес залучає багато учасників і має власну інфраструктуру. Ринкова інноваційна інфраструктура створює організаційне, правове та економічне забезпечення розвитку інноваційного потенціалу підприємств в різних формах і на різних рівнях. Складовими для інноваційної інфраструктури стали технологічні парки (технопарки, агропарки, інноваційні парки), інкубатори (інноваційні, технологічні, інноваційні бізнес-інкубатори),

фінансово-кредитні установи, зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси), консалтингові (консультаційні) компанії, інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві), кластери та промислово-фінансові групи.

Інноваційний процес відбувається безпосередньо на державному та міждержавному рівнях, на регіональному та галузевому рівнях, в місцевих організаціях та на підприємствах. Його учасники формують організаційні структури та мають власні цілі для їх досягнення. Інноваційна діяльність великих і малих підприємств відрізняється відповідно до їхніх різних стратегій. Відповідно, існує широкий спектр організаційних форм інноваційної діяльності. Вони варіюються від бізнес-інкубаторів, які підтримують реалізацію підприємницьких проектів на ранніх стадіях створення компаній, до стратегічних альянсів, спрямованих на реалізацію складних інноваційних проектів, у тому числі на міжнародному рівні [26].

Індустріальні парки є найпоширенішою бізнес-інфраструктурою та представляють собою відмежовану територію, де здійснюються економічна діяльність, наукові дослідження, промислове виробництво та послуги, капіталізація наукових досліджень та/або технологічних розробок у режимі спеціальних об'єктів з метою отримання прибутку від людської і матеріальний потенціал території.

Однак ми не повинні забувати про практичні можливості, надані керуючими компаніями для залучення компаній для заселення таких індустріальних парків, що може призвести до певної конкуренції між індустріальними парками.

Особливу категорію становлять екоіндустріальні парки, які відрізняються від класичних тим, що вони розроблені таким чином, щоб сприяти співпраці між компаніями, встановленими в екологічних цілях. У цьому сенсі в екоіндустріальному парку спосіб, у який компанія здійснює свою виробничу діяльність, враховується при забезпеченні загальної діяльності з

обслуговування парку, щоб досягти екосистеми через синергію різних компаній з точки зору використання ресурсів і оптимізації споживання енергії.

На міжнародному рівні ми помічаємо розвиток перших структур підтримки бізнесу, у вигляді індустріальних парків у таких країнах, як США, Велика Британія. Вони базувалися на бізнесі з нерухомістю, дотримуючись двох основних концепцій: дешева земля, непридатна для сільського господарства, яку можна було б використовувати для промислової діяльності, та збільшення вартості цих земель шляхом організації інфраструктури, необхідної для промислового виробництва.

Ще одна структура підтримки бізнесу - науково-технологічні парки. Під цією назвою ми знаходимо різні типології, такі як: технологічні парки, дослідницькі парки, науково-технологічні парки, інноваційні центри, технологічні інкубатори, технополіси тощо.

За визначенням, науково-технологічний парк можна назвати фізичним простором, де ми знаходимо університети, дослідницькі організації та компанії, основною метою яких є сприяння генеруванню знань у різних секторах, починаючи від інтеграції науково-технологічних та промислових, але також трансфер технологій.

Можна сказати, що ця концепція являє собою ідеальне співжиття між бізнес-середовищем та державними установами в глобалізованій економіці, яка все більше базується на прикладній науці та дослідженнях.

Парк має на меті стати вектором і полюсом конкурентоспроможності економічного розвитку регіонів і країн у все більш вибірковій глобалізованій економіці, де продуктивність і прикладні технології є головним аргументом стійкості [27].

Бізнес-інкубатори - це структури, створені для підтримки розвитку стартапів. Вони є важливим важелем для запуску місцевих підприємницьких ініціатив, які можуть мати значний вплив на економіку країни та призвести до створення великої кількості робочих місць.

Під час інкубаційного періоду, який може варіюватися від 1 до 3 років, команда консультантів інкубатора допомагає новоствореним компаніям, тим, хто працює в перші роки або перебуває в період кризи, розвивати свої управлінські навички та стати життєздатними партнерами місцевого бізнес-спільноти.

Наприкінці інкубаційного періоду компанії-бенефіціари переїдуть у приміщення за межами інкубатора та зможуть ефективно працювати в ринкових умовах. Завдяки послугам, які надає бізнес-інкубатор, він позиціонується як каталізатор у створенні робочих місць на місцевому рівні, в рамках інкубованих компаній.

Інкубовані компанії мають можливість брати участь у тренінгах, семінарах і конференціях, отримувати допомогу в реалізації бізнес-стратегій, написанні проектів, необхідних для залучення фінансування або в інших відповідних сферах.

Однією з найважливіших структур підтримки бізнес-середовища, досліджень, інновацій, економічного та соціального розвитку є кластер. Майкл Портер визначає кластер як «географічну концентрацію взаємопов'язаних компаній та установ у певній галузі».

Вони сприяють конкурентоспроможності компаній-учасниць, розширенню ринку та збільшенню їх видимості - стандартними прикладами кластерів є Кремнієва долина (ІСТ, Каліфорнія, США), Automotive Bavaria (машинобудівна промисловість, Німеччина), Minatec Grenoble (Micro-Nano Technologies, Франція).

Кластер означає співпрацю, інформацію, спільне вирішення проблем. Треба розуміти, що через кластер компанії не втрачають автономії, вони працюють разом, але потрібно шукати точки дотику. Члени кластеру повинні працювати разом як велика галузь. Разом вони можуть вирішити проблеми щодо професійної підготовки, програм, бренду, маркетингу, технологій, інновацій, законодавства тощо.

Крім того, в рамках кластера «молоді» компанії мають можливість «навчатися» у тих, хто має досвід, беручи спільну участь в інформації, навчанні, маркетингу, придбанні основних або мобільних активів, спільному виробництві, продажах, створенні спільної інфраструктури [28].

ТНК є одними з найважливіших гравців у сфері досліджень і розробок та мають значний вплив на географію світового інноваційного виробництва. Використовуючи процеси глобалізації та інтеграції, ТНК переносять певні етапи виробництва інновацій в інші країни та інтегрують свою діяльність на інші ринки.

Інновації є необхідними для створення нових технологій, продуктів та послуг, збільшення виробничих потужностей підприємств, розвитку виробництва, підвищення якості товарів. Інновації також є засобом швидкої та ефективної адаптації підприємств до змін у навколишньому середовищі і часто можуть бути рушійною силою цих змін. Таким чином, ТНК використовують елементи інновацій як важіль впливу на зовнішнє середовище та змінюють його відповідно до власних інтересів.

Щоб максимізувати ефективність інновацій, ТНК повинні впроваджувати такі організаційні структури, які дозволять їм реалізовувати масштабні інновації в найкоротші терміни. Водночас, транснаціональні корпорації можуть або отримувати пасивний дохід від інновацій як інвестори в інноваційні продукти, або безпосередньо отримувати вигоду від продажу та використання своїх інноваційних продуктів.

Інноваційна діяльність ТНК приносить користь не лише самим компаніям, але й країнам, в яких вони розміщують свої дослідницькі центри та інститути. В результаті такої інтеграції приймаюча країна отримує не тільки приплив інвестицій, але й нові технології. Тому для того, щоб збільшити кількість інноваційних підприємств на своїй території, більшість країн спростили податкові режими для таких підприємств, надали певні пільги та створили привабливий інвестиційний клімат. На сучасному етапі розвитку

ТНК, які впроваджують інноваційні технології, безпосередньо зацікавлені в тому, щоб залишатися в середовищі приймаючої країни протягом тривалого періоду часу. Це пов'язано з природою інноваційної діяльності. Інновації є довготривалим процесом з високими ризиками, а тому потребують стабільного середовища та широкого ринку для того, щоб бути максимально ефективними. Постійний процес впровадження інновацій і оновлення виробництва гарантує сталий розвиток ТНК і їх вплив на краще для навколишнього середовища. Це означає, що коли ТНК інвестують в інновації, вони повинні переконатися, що навколишнє середовище приймаючої країни є таким, що максимізує виробництво та вигоди від інновацій.

Інноваційна діяльність транснаціональних корпорацій залежить від їх здатності організувати та створювати нові технологічні, виробничі, управлінські та маркетингові можливості для використання нових технологій. Тому витрати на НДДКР є основним засобом, за допомогою якого ТНК утримують своє домінування на ринку, навіть коли зростання продажів є повільним. Широко використовуючи різні патенти, ТНК збільшують свою технологічну різноманітність, що, в свою чергу, збільшує їхні витрати на НДДКР і водночас збільшує оборот компанії. Тому при формуванні стратегії компанії необхідно розробляти технологічну стратегію, яка використовує інновації для забезпечення лідируючих позицій на ринку, забезпечує економію на масштабах і підвищує гнучкість компанії, тобто дозволяє їй швидше адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

У сучасних умовах, враховуючи обмеженість природних ресурсів, зосереджених у так званих галузях промислової бази (паливо, електроенергетика, металургія, металообробка), а також зростаючу економічну недоцільність використовуваних ресурсів (тобто високих технологій), інтелект, наукові відкриття, інновації, які створюють нові матеріали та речовини з більш високими показниками ефективності та корисності, є основними чинниками, що визначають перспективи та масштаби економічного зростання.

Інноваційний потенціал підприємства це його здатність впроваджувати інновацію в рамках обраного стратегічного напрямку розвитку. Здатність здійснювати інноваційну діяльність залежить від потенційної здатності підприємства розвивати інновації та низки умов, які сприяють або навпаки перешкоджають реалізації інновацій [29].

Причини інноваційного процесу в організаціях включають внутрішні (потреби організації, зумовлені недоліками або слабкими сторонами діяльності, зміною тенденцій в управлінні організацією, дослідженнями та розробками в організації, непередбачуваними подіями в організації, несподіваними подіями в організації тощо) підприємницькі здібності), зовнішні (власність та/або управління), а також незадоволеність поточним станом організації) та зовнішні (науково-технічний прогрес, економічні та/або демографічні зміни, зміни в суспільних та особистих цінностях).

ТНК відіграють ключову роль як інвестори в інноваційні проекти між підприємствами. Для того, щоб покращити свою конкурентну стратегію, компанії використовують інновації як основу своєї конкурентоспроможності. З часом інноваційна конкуренція вийшла на якісно новий рівень, спричиняючи конфлікти між різними сферами діяльності, галузями, формами бізнесу, а в глобальному масштабі - між країнами. Частка фінансування ТНК становить близько 90% усіх інвестицій в інноваційну сферу, що здійснюються компаніями в усьому світі.

Традиційно ТНК переважно займаються дослідженнями та розробками у своїх країнах. Однак на практиці великі ТНК все частіше купують менші інноваційні компанії в різних країнах і регіонах. На сучасному етапі позиція країни у світовій економіці значною мірою визначається розвитком її наукового сектору.

Технологічним удосконаленням не приділялося багато уваги до роботи Р. Торо в 1950-х роках, коли він виявив, що поліпшення капіталомісткості забезпечує лише 12,5% зростання продуктивності. Решта припадала на

поліпшення методів виробництва, обладнання та продуктивності праці. У наступному дослідженні Ед Денісон виявив, що 13% приросту виробництва на одного працівника між 1929 і 1982 роками було зумовлено підвищенням інтенсивності використання капіталу, 34% - покращенням освіти працівників, 22% - економією на масштабах виробництва і 68% - науково-технічними процесами. Таким чином, на прикладі дослідження причин зростання продуктивності праці в США вчені можуть стверджувати, що її зростання було забезпечене новими, більш досконалішими методами виробництва та використанням більш кваліфікованої робочої сили. Як наслідок, покращення методів виробництва й стало у свою чергу одним з ключових шляхів технологічного прогресу.

Діяльності підприємств у сфері "зелених" технологій та екології у 21 столітті приділяється велика увага. Це включає в себе впровадження різноманітних заходів, дотримання нормативних вимог та зменшення шкідливого впливу виробництва на навколишнє середовище [30].

Висновки до розділу 1

Інновації є спільним чинником добробуту успішних компаній, які здобувають перевагу над своїми конкурентами за рахунок їх використання. Вони використовували нові знання та технології для розробки або вдосконалення продуктів і послуг, а також для розробки та надання послуг для цих продуктів. Однак інновації - це складний процес, який пов'язаний із великою невизначеністю. На жаль, не існує простої стратегії чи рецепту для компаній, щоб стати інноваційними, і для багатьох компаній процес інновацій вважається неконтрольованим. Наразі їм важко, оскільки вони не розвивають нових навичок і стратегій для підвищення ефективності своїх продуктів, послуг і бізнес-моделей. Такі організації зазвичай не залишаються на ринку довго і, як правило, неконкурентоспроможні. З іншого боку, організації, які визнають

важливість інновацій і здатні керувати складними інноваційними процесами, можуть десятиліттями протистояти ринковій конкуренції.

Оскільки світова економіка рухається до якісно нового етапу свого розвитку - до етапу, що базується на знаннях, інновації можна виділити як самостійний фактор конкурентоспроможності. Водночас знання є необхідною основою для інновацій, але самі по собі не є фактором конкуренції. Інновації сприяють комерціалізацію знань і беруть активну участь в ефективності використання традиційних ресурсів. Отже, конкурентоспроможність підприємств у сучасній економіці переважно формується під впливом інноваційного процесу, який визначає здатність підприємств конкурувати на світовому ринку.

Розширення бізнесу транснаціональних компаній у сфері інновацій у такий спосіб має велике значення для розвитку та зростання світової економіки, перетворюючи інноваційну діяльність підприємств із засобу підвищення конкурентоспроможності на засіб забезпечення довгострокового розвитку і сталий розвиток світової економіки.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТНК

2.1 Сучасний вплив інновацій на ТНК

Домінуюча роль транснаціональних корпорацій у науково-дослідній діяльності, яка відображається в обсязі витрат цих компаній на НДДКР, зберігається й сьогодні, навіть незважаючи на те, що з'явилися тенденції, які можуть свідчити про певну зміну їхньої позиції протягом багатьох років. Витрати на НДДКР урядів та інших установ зросли. Схоже, що це може бути пов'язано зі зміною поточної інноваційної моделі, яка передбачає поширення науково-дослідної діяльності в контексті інноваційних мереж, які дедалі більше залучають менші компанії, а також із зростанням науково-дослідної діяльності в країнах, що розвиваються (наприклад, Китай, Індія) [31].

Розвиток технологій є актуальною концепцією у сфері міжнародного бізнесу, бо за рахунок них можна досягти конкурентних переваг у поточному бізнес середовищі. Інновації є рушійною силою, що допомагають організаціям протистояти ринковим коливанням і впливають на їх довгострокове зростання. Розвиток інновацій спонукає міжнародні компанії до пошуку нових можливостей покращення діяльності компаній, тому і в подальшому розвиток підприємств буде спиратися на прийнятті швидких та якісних інноваційних рішень [32].

Неможливо не позначити, що на даний момент існують численні тенденції розвитку світової економіки. Ці тенденції визначають середовище в якому реалізуються:

- 1) ріст обсягів та швидкості товарообміну;
- 2) країни, що розвиваються змінюють своє місце в міжнародному виробництві через трансформацію системи міжнародного поділу праці, що впливає на рух товарів та послуг у світовій економіці;

3) протиріччя між тенденцією до лібералізації економічних політик країн у світі та протекціонізму національних інтересів країн;

4) поступовий ріст поглиблення регіональної інтеграції;

5) інтенсифікація та масштабність глобальних проблем, яка змушує шукати більше нових шляхів для їх вирішення та нові способи співпраці, саме для цього найкращим варіантом є розвиток інновацій;

6) роль ТНК у світі зростає, що і змінює масштаби та охоплення форм міжнародних економічних відносин [30].

За прогнозами, у 2022 році було проінвестовано 2,476 трильйона доларів США в дослідження та розробки у всьому світі, що на 5,43% більше, ніж 2,348 трильйона доларів, витрачених у календарному 2021 році. Більше 80% (81,6% або 104 мільярди доларів США) цього збільшення витрат на дослідження та розробки у 2022 році можуть бути пояснюється щорічним зростанням у десяти найбільших країнах, що витрачають на НДДКР.

Зміни, спричинені пандемією, призвели до менших, ніж очікувалося, змін у витратах на дослідження та розробки за останні два роки. Загальні показники глобального економічного зростання сповільнилися у 2021 році через швидке глобальне зростання, яке спостерігалось в роки до цієї дати. Але загальні показники співвідношення НДДКР до ВВП змінилися лише незначно, тому зростання НДДКР уповільнилося порівняно з очікуваним через уповільнення загального економічного зростання, але фактичний обсяг виконаних НДДКР все ще зростає, як і показники країни.

Глобальне виробництво сповільнилося в кількох сферах, включаючи автомобільну промисловість та ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології), через пов'язані з пандемією проблеми з робочою силою та обмеження пропозиції. Але науково-дослідна робота постраждала менше, ніж виробництво в цих галузях. У всякому разі, науково-дослідні розробки розвивалися навіть швидше, ніж можна було очікувати [33].

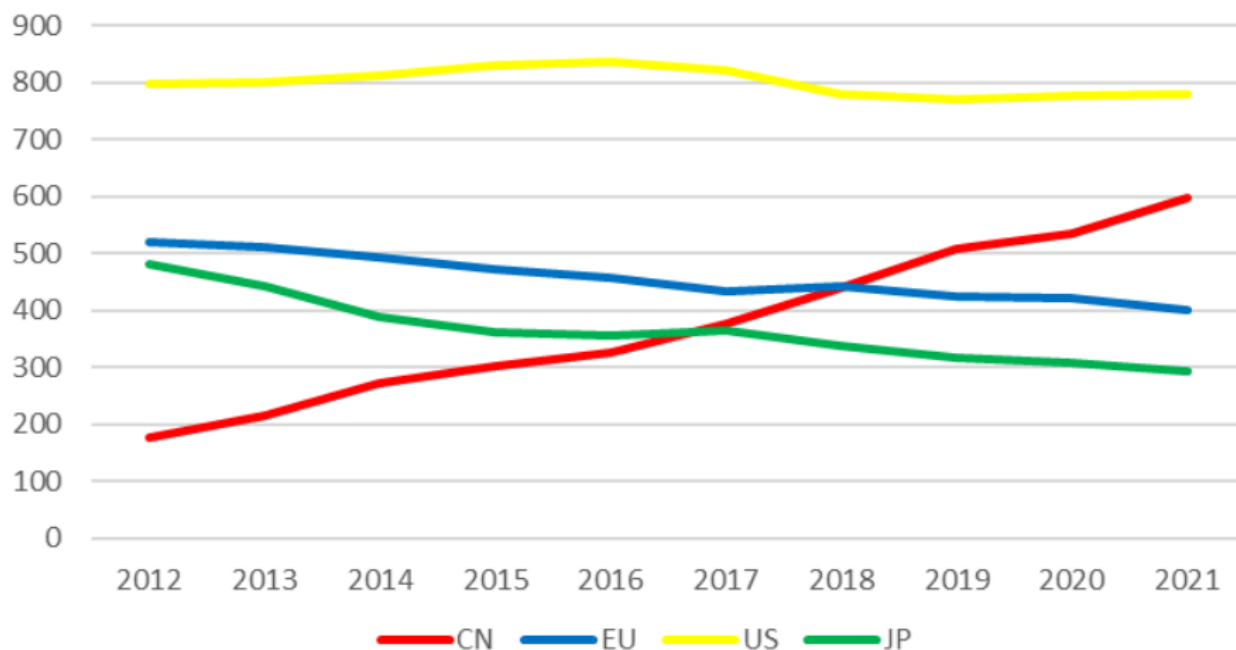

Рисунок 2.1 Кількість найбільш інноваційних компаній з топ 2500, за країною походження за 2012-2021 рр.

Джерело: [34].

Топ 2500 найбільших інвесторів у R&D були розташовані в США протягом усього періоду. Вони також є найчисельнішими майже в кожній у топ-10, топ-50 і топ-100. Число компаній ЄС скорочувалося в середньому на 13 компаній на рік. У той час як у топ-500 зменшення було лише незначним (1,2 компанії в середньому на рік). Основною причиною цього є злиття і реорганізації компаній, а також інвестиції в науково-дослідні розробки, які є занадто низькими, щоб досягти порогу 2500, що означає відносно низьке зростання серед невеликих компаній, що розвиваються.

Основне збільшення кількості китайських компаній відбулося в топ-2500, а також у рангах 101-500). Збільшення їх кількості в топ-100 також велике (у 5 разів), і в 2022 році в цій групі було 16 китайських компаній. З чотирьох основних регіонів Японія втратила найбільшу кількість компаній, у середньому 18 компаній виходили щороку, вони втрачали позиції в кожному топі.

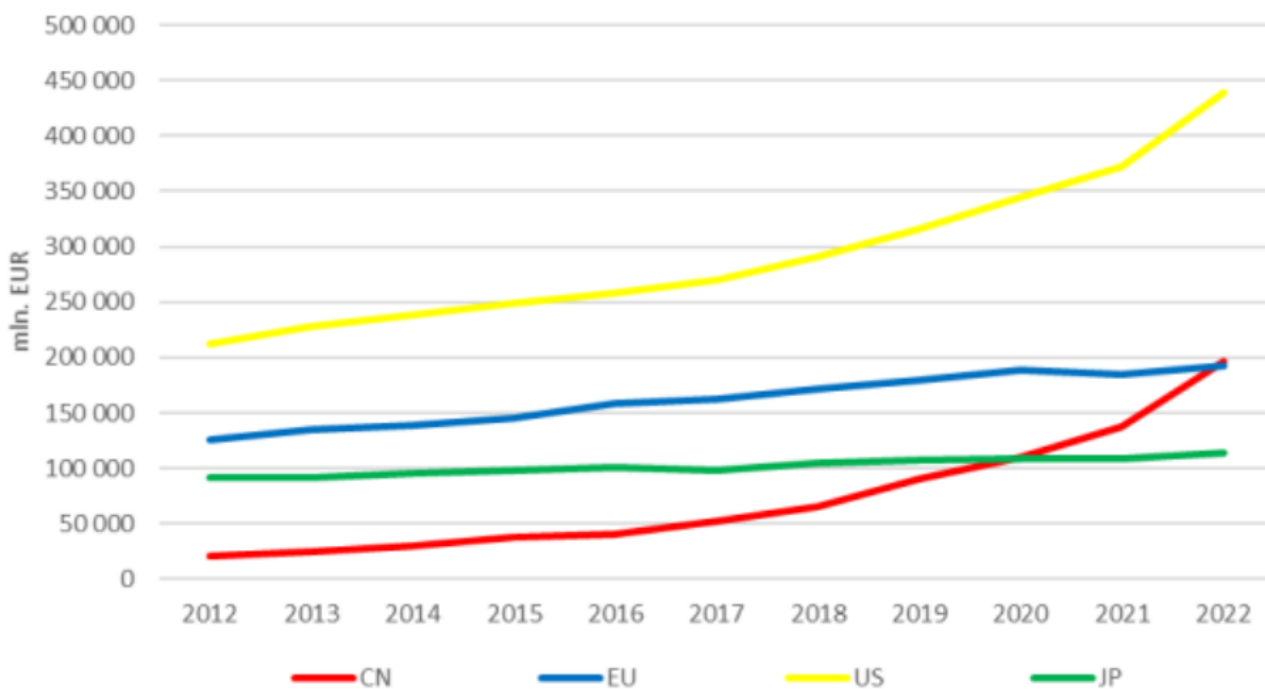

Рисунок 2.2 Кількість витрат інноваційних компаній з топ 2500 за країною походження в млн. євро за 2012-2022 рр.

Джерело: [34].

США є найбільшим інвестором у НДДКР за останнє десятиліття. Компанії зі штаб-квартирами в ЄС були багато представлені в топ-50 і топ-100, але їх обігнав Китай змістивши їх на 101-500 міста. 10-річний сукупний річний темп зростання (CAGR) інвестицій у дослідження та розробки компаній з ЄС склав (4,3%), він є помірним і нижчим порівняно з США (7,5%) та Китаєм (25%). Останній здійснив значні інвестиції в дослідження та розробки та випередив ЄС у 2022 році, ставши другим за величиною регіоном інвестицій у дослідження та розробки після США. Китайські дослідження та розробки значно зросли в загальному рейтингу. Зростання інвестицій китайських компаній у НДДКР у топ-50 є вражаючим (CAGR 29%), але основний приріст припадає на групу топ-51-100 компаній. Японські компанії випали з першої десятки в 2016/2017 роках, а японські інвестиції в науково-дослідні роботи, бажають залишатися кращими [35].

До 2500 компаній, які найбільше витрачають на НДДКР входять представники з 41 країни (16 із 41 країни є членами ЄС, порівняно з 17 минулого року). Загальні інвестиції в науково-дослідні роботи, зроблені цими 2500 компаніями, становлять 86,3% глобальних фінансованих бізнесом науково-дослідних робіт.

Таблиця 2.1 - 2500 найбільших компаній за вкладами в НДДКР та за країнами у 2022-2021 роках

ЄС-27	Кількість компаній у 2022 (2021)	Витрати на НДДКР (млрд.євро)	Країни не ЄС-27	Кількість компаній у 2022 (2021)	Витрати на НДДКР (млрд.євро)
Німеччина	114 (124)	91,03	США	822 (779)	439,7
Франція	57 (66)	28,78	Китай	678 (597)	195,9
Нідерланди	38 (34)	24,08	Японія	233 (293)	113,8
Швеція	26 (34)	11,50	Швейцарія	55 (57)	34,9
Ірландія	24 (27)	8,28	Південна Корея	53 (60)	34,3
Данія	25 (29)	7,14	Великобританія	95 (105)	32,8
Фінляндія	12 (15)	5,30	Тайвань	84 (86)	24,8
Італія	20 (21)	5,21	Індія	24 (25)	5,6
Іспанія	12 (14)	4,48	Канада	28 (26)	5,2
Бельгія	12 (13)	3,11	Ізраїль	22 (21)	4,1
Австрія	13 (14)	2,04	Австралія	10 (11)	3,1
Люксембург	3 (4)	1,25	Сінгапур	7 (6)	1,6
Португалія	2 (2)	0,18	Норвегія	9 (11)	1,4
Угорщина	1 (1)	0,17	Саудівська Аравія	1 (1)	0,9
Словенія	1 (1)	0,15	Бразилія	4 (5)	0,5
Мальта	1 (1)	0,06	Інші 10 країн	14 (9)	2,5
Всього	361(401)	192,8	Всього	2139(2099)	901,1

Джерело: [34].

США знову мають найбільшу кількість найкращих компаній, що інвестують у науково-дослідні розробки (822 компанії), за ними йдуть Китай (679), ЄС (361), Японія (233), Великобританія (95), Тайвань (84), Швейцарія (55), Південна Корея (53), Канада (28) та Індія (24). Топ-10 країн залишився таким же, як і минулого року, за винятком Швейцарії, яка випередила Південну Корею.. Наприклад, порівняно з минулим роком кількість китайських і

американських компаній у рейтингу помітно зросла. Японія спостерігала значне скорочення на 60 компаній, як і ЄС з 40 компаніями менше, ніж минулого року. Завдяки цьому скороченню удвічі більше компаній ЄС покинули топ-2500, ніж минулого року, тоді як кількість китайських компаній зросла на третину.

Розрив у кількості компаній серед найбільших інвесторів у дослідження та розробки між США та Китаєм з одного боку та ЄС, Японією та рештою світу з іншого боку збільшується. Навіть якщо ми візьмемо загальну кількість компаній, розташованих у Європі (додавши до EU також британські, швейцарські, норвезькі та інші європейські компанії), Китай все одно буде другим у рейтингу з великим відривом (678 китайських компаній проти 522 європейських компаній).

Таблиця 2.2 - Промислові галузі за витратами на НДДКР у 2021 році серед 2500 найбільш інноваційних компаній

Промислова галузь	Кількість компаній 2022 (2021)	Витрати на НДДКР у 2021р. (млрд.євро)	Інтенсивність НДДКР,%	Всього витрат на НДДКР,%	Витрати на НДДКР на компанію (млн.євро)
Аерокосмічна та оборонна	44 (43)	17,7	3,9	1,6	402,3
Автомобільна	179 (184)	152,4	4,9	13,9	846,7
Хімічна	115 (125)	25,1	2,4	2,3	218,6
Будівнича	65 (67)	30,9	2,3	2,8	474,7
Енергетична	80 (82)	19,5	0,5	1,8	243,7
Фінансова	61 (67)	19,1	2,7	1,7	313,9
Охорона здоров'я	567 (525)	235,3	12,4	21,5	415,0
ІКТ виробники	456 (458)	246,8	7,0	22,6	541,2
ІКТ послуги	365 (355)	216,3	9,3	19,8	592,5
Промислова	260 (274)	54,8	2,5	5,0	210,7
Інші	308 (320)	75,9	2,6	6,9	247,3
Всього	2500	1093,8	4,7	100,0	437,7

Джерело: [34].

Сектор охорони здоров'я має найбільшу частку компаній у вибірці 567 компанії, що становить 22,7%. У цьому секторі на 42 компанії більше порівняно з показниками за 2021 рік. Далі йдуть виробники ІКТ, які, незважаючи на невелике падіння кількості фірм, мають частку 18,2% компаній у вибірці. Компанії, що надають ІКТ-послуги посідають третє місце з 14,6% і на 10 компаній більше, ніж минулого року. Найбільше з минулого року зменшилася кількість компаній у промисловості та хімічній промисловості - на 14 та 10 компаній відповідно.

Це відповідає тенденції, згідно з якою компанії з секторів, які часто інвестують менше в дослідження та розробки, ніж у високотехнологічні сектори, такі як охорона здоров'я та ІКТ, випадають із таблиці результатів.

R&D invested by sector	EU	JP	CN	US	RoW	Total
<i>Aerospace & Defence</i>	-1,260	-16	587	-26	-134	-849
Automobiles & o.t. (key)	26,271	9,804	15,020	7,513	5,658	64,266
<i>Chemicals</i>	990	1,388	3,690	-1,928	743	4,883
<i>Construction</i>	1,457	162	22,020	-82	582	24,139
<i>Energy</i>	1,185	-143	4,101	-1,164	-962	3,018
<i>Financial</i>	3,233	0	2,014	2,954	1,628	9,829
Health industries (key)	19,294	4,962	13,385	68,287	14,896	120,824
ICT producers (key)	5,441	569	45,055	40,469	19,694	111,229
ICT services (key)	7,333	4,062	33,351	108,363	7,299	160,408
<i>Industrials</i>	1,027	-358	17,684	-1,481	1,381	18,254
<i>Others</i>	1,688	1,765	18,313	4,421	5,915	32,102
Total	66,660	22,197	175,221	227,325	56,700	548,103
Key sectors - total	58,339	19,398	106,811	224,632	47,547	456,727
Key sectors - %	88%	87%	61%	99%	84%	83%

Рисунок 2.3 Витрати компаній за країнами на НДДКР у порівнянні 2022 з 2012 рр., млн. євро

Джерело: [34].

У період між 2012 та 2022 роками інвестиції в науково-дослідні роботи 4 основних конкуруючих регіонів у 4 ключових галузях, представлених у таблиці, були тими, що найбільше збільшило обсяг науково-дослідних робіт у всьому світі, зокрема в США та Китаї. Основна відмінність між регіонами

полягає в тому, що в той час як інвестиції в НДДКР ЄС, Японії та США в основному були спрямовані на ключові сектори, китайські інвестиції в НДДКР зросли дещо більш рівномірно в промислових секторах. Китайські інвестиції також значно зросли в будівництві, енергетиці та промисловості, оскільки вони зміцнили свої позиції як бази для дешевого виробництва. У той час як частка R&D чотирьох ключових секторів у перших трьох регіонах коливається між 87% і 99%, у Китаї вона становить лише 61%. Подібно до нових учасників, рядок змін для виробників ІКТ включає значне збільшення науково-дослідних робіт тайванських компаній з виробництва обладнання для ІКТ. Ці компанії більш ніж удвічі збільшили свої інвестиції в науково-дослідні розробки, склавши близько 57% від загального ROW. Тільки (TSMC) виробляє близько 50% світових мікросхем і 90% передових мікросхем. У період з 2012 по 2022 рік ця компанія збільшила обсяг досліджень і розробок на 2,9 млрд. євро [36].

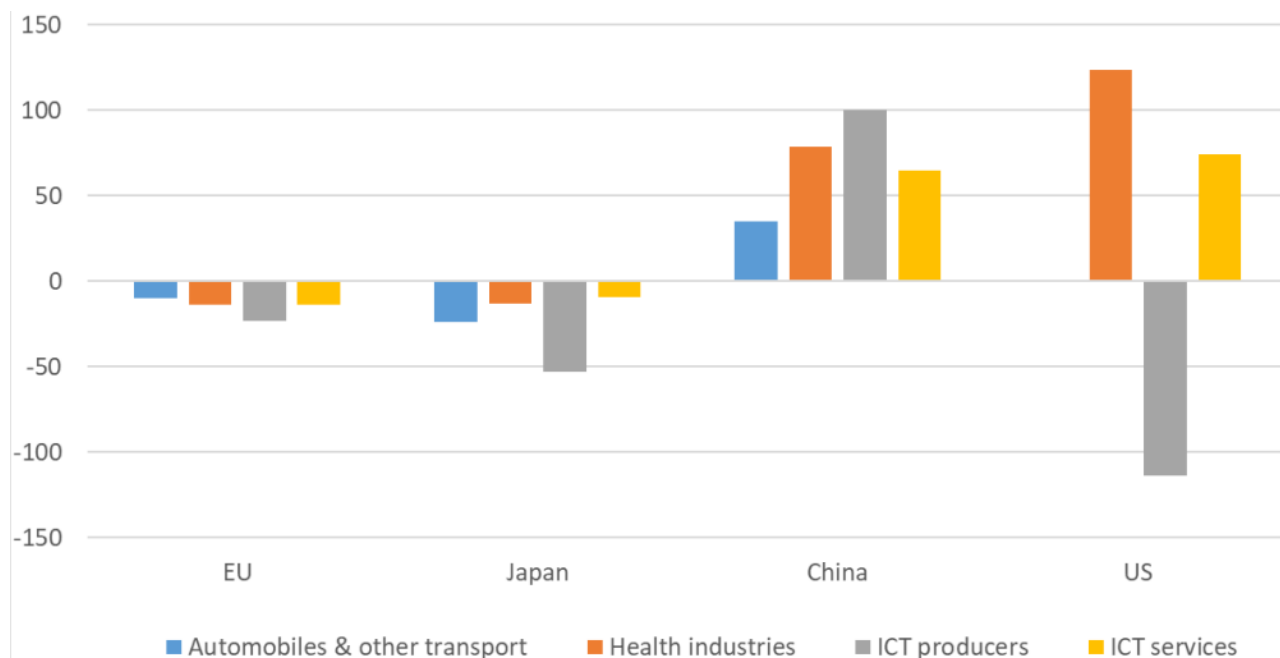

Рисунок 2.4 Кількість компаній на ключові сектори за країнами на НДДКР у порівнянні 2022 з 2012 рр., %

Джерело: [34].

Однією з найважливіших подій у світовому рейтингу досліджень і розробок є те, що все більше позицій займають високотехнологічні компанії, переважно з США та Китаю, за рахунок більш традиційних виробничих секторів, переважно з ЄС та Японії. Китайська присутність значно зросла, додавши 503 компанії між 2012 і 2022 роками. Присутність США зросла в галузях охорони здоров'я та ІКТ-послугах, головним чином завдяки постійним інвестиціям в інформаційні технології та фармацевтику. США мають явне світове лідерство в біотехнологіях. Однак вони стагнували в автомобільному секторі та знизили інвестиції у секторі виробників ІКТ через масовий аутсорсинг досліджень і розробок комп'ютерного обладнання, головним чином на Тайвань, Китай і Південну Корею. Кількість компаній зі штаб-квартирами в ЄС дещо зменшилася в ключових секторах. Японських компаній у рейтингу 2022 року менше, ніж у 2012 році, причому найбільше скорочення відбулося у секторі виробників ІКТ.

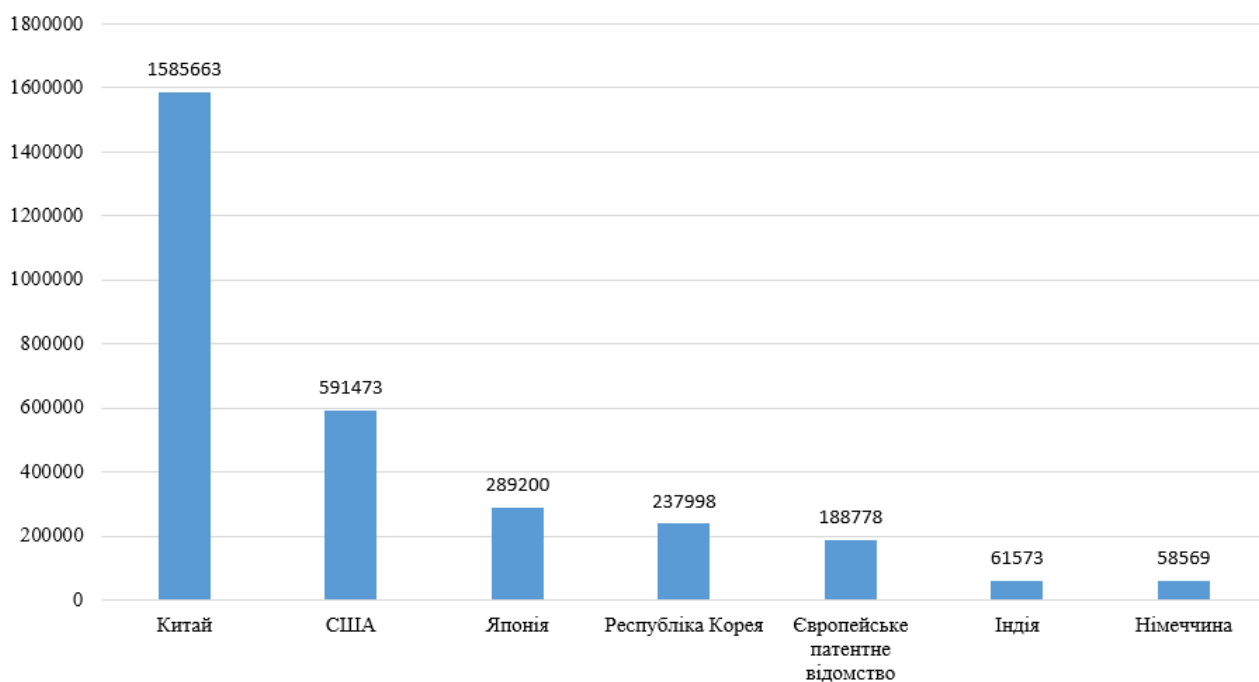

Рисунок 2.5 Патентні заявки в топ-7 патентних відомствах за 2021 рік

Джерело: [37].

Серед п'ятірки провідних офісів Китай і Республіка Корея реєструють значне зростання другий рік поспіль. У 2021 році кількість заявок у Китаї зросла на 5,9% після зростання на 6,9% у 2020 році. Республіка Корея отримала на 5% більше заявок у 2021 році порівняно з 3,6% зростанням у 2020 році. Кількість заявок у США зменшилася на 1% у 2021 році, що є кращим показником у порівнянні зі зниженням на 3,9% у 2020 році. ЄПВ (+4,7%) і Японія (+0,3%) повернувся до зростання в 2021 році після падіння в попередньому році.

Більшість із 20 провідних відомств - 15 із 20 - отримали більшу кількість патентних заявок у 2021 році, ніж у 2020 році. Це значне покращення порівняно з 2020 роком, коли лише сім відомств спостерігали зростання кількості заявок.

Один із чинників зростання ролі ТНК у створенні інновацій є, те що, зростання доходів корпорацій та зниження вартості менших компаній, яке відбувається внаслідок криз, сприяє процесам їх поглинання. Характерним є те що малі компанії фінансують всі витрати на наукові розробки, а тоді їх викуповує ТНК і використовує свої ресурси лише для комерціалізації нововведення тобто організації масового виробництва. У такому випадку корпорації формально не здійснюють вкладення у НДДКР, такий спосіб придбання технологій поширений у сферах обробки інформації та виробництва програмного забезпечення. Тож купівля перспективних підприємств є одним із засобів інноваційного розвитку ТНК [38].

ТНК зазвичай отримують знання в країнах, де вони працюють, і перетворюють їх на інновації в країні, де вони знаходяться (місцеві інновації), або в інших країнах (глобальні інновації). В основному є два способи сприяння локальним і глобальним інноваціям один зосереджений на інвестиціях в НДДКР, а інший на обмінні ідеями з наявного запасу знань, тобто навчання та соціалізації. Інвестиції в науково-дослідні розробки, які традиційно зосереджуються на створенні нових знань, допомагають компаніям легше включатися в місцеві інноваційні мережі і створювати інноваційні продукти, які

є специфічними для країни. Компанії, які прагнуть сприяти місцевим інноваціям, повинні зосередити свої зусилля головним чином на збільшенні інвестицій у дослідження та розробки, щоб досягти ефективних результатів від джерела своїх знань. З іншого боку, підприємства, які прагнуть сприяти глобальним інноваціям, повинні зосередитися на навчанні та соціалізації своїх співробітників. Постачання знань як зсередини, так і ззовні за допомогою різноманітних механізмів також допомагає фірмам досягати кращих результатів інновацій, особливо в глобальному середовищі [39].

Як правило для підприємств з більшою кількістю працівників, більш значними активами та прибутками можливість застосовувати технології для вдосконалення продукції матиме більш вигідні умови. Крім того, швидкість технологічних інновацій є вищою, особливо для ТНК. Підприємства постійно вдосконалюють і розробляють нові продукти, щоб задовольнити дедалі більші вимоги конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках [40].

Проте інноваційна діяльність ТНК у країнах, що розвивається як правило не є складною, оскільки використовується здебільшого для адаптації продуктів і послуг до потреб і характеристик місцевого ринку. Цей відносно низький рівень науково-дослідної діяльності багатонаціональних підприємств узгоджується із загальними показниками науково-дослідної діяльності в Латинській Америці, Африці та менших країнах Азії [41].

2.2 Аналіз інноваційної діяльності транснаціональних корпорацій

Зростаюче домінування ТНК у світовій економіці кидає виклик національним інтересам. Маніпулюючи фінансовими потоками та інноваційними стратегіями, ТНК не лише створювали сприятливу законодавчу діяльність у відповідних регіонах, а й стирали кордони цілих держав під виглядом експансії світової торгівлі. У той час як ТНК працюють у де-факто безмежному світі, створеному технологічною винахідливістю, де-юре політичні

та правові відмінності все ще позначають кордони на карті світу, що складається з національних держав.

З точки зору економічної безпеки ТНК становлять найбільшу загрозу для країн, що розвиваються, оскільки ТНК володіють колосальними фінансовими ресурсами. Пропонуючи державам потік прямих інвестицій, створення робочих місць, інфраструктуру та поповнення бюджету (у вигляді податкових відрахувань), ТНК стають внутрішніми маніпуляторами в країні.

Імперії ТНК розширюються, захоплюючи нові ринки і збільшуючи багатомільярдні прибутки. Річний дохід багатьох корпорацій настільки величезний, що перевищує економічні показники багатьох країн світу.

Глобальний перехід відіграє важливу роль у зміцненні ТНК до мережевої економіки. З року в рік великі торгові корпорації, такі як Alibaba, eBay, Amazon, витісняють з ринку традиційні магазини, пропонуючи більш різноманітний асортимент товарів з доставкою прямо додому [42].

Створити охоронний бар'єр з боку транснаціональних корпорацій в епоху глобальної економічної інтеграції досить проблематично. Єдиною адекватною умовою стримування є розвиток національних ТНК; вони зможуть захистити інтереси країни (за підтримки держави) у разі виникнення загроз безпеки.

Таблиця 2.3 - Найбільші компанії світу за рівнем капіталізації у 2022 році

Рейтинг	Назва компанії	Країна походження	Капіталізація, млрд. дол
1	Apple Inc	США	2850,0
2	Microsoft Corp	США	2311,0
3	Saudi Aramco OI	Саудівська Аравія	2298,0
4	Alphabet Inc	США	1842,0
5	Amazon Inc	США	1659,0
6	Tesla Inc	США	1114,0
7	Berkshire Hathaway	США	780,0
8	Nvidia Corp	США	685,0
9	Meta Platforms	США	605,0
10	TSMS	Тайвань	541,0

Джерело: [43].

Найбільша кількість ТНК базується в США і ця тенденція продовжується, це безпосередньо позитивно характеризує країну. Саме дані компанії як правило реалізують глобальні стратегії діяльності та є всесвітньовідомими. Отож, можна з упевненістю сказати, що компанії походженням з США, ведуть активну у всіх галузях та сферах діяльність.

Ріст компаній забезпечується за рахунок використання кращих методів виробництва та більш кваліфікованої робочої сили, що у свою чергу впливає на розвиток інновацій, оскільки вони є джерелом вдосконалення методів виробництва та допомагають у якісному покращенні знань робітників. Тому ТНК і беруть на себе найбільшу роль інвесторів у інноваційні проекти в порівнянні з іншими бізнес-суб'єктами. Для вдосконалення своїх конкурентних стратегій компанії використовують інновації як основу конкурентоспроможності. Поступово інноваційна конкуренція виходить на нові рівні, цим самим вона обумовлює збільшення суперництва між різними формами бізнесу.

Таблиця 2.4 - Компанії лідери за розміром інвестицій в технологічний розвиток у 2021 році

Рейтинг	Назва компанії	Країна	Інвестиції в НДДКР, млн. євро.	Інтенсивність НДДКР, %
1	Alphabet	США	27866,8	12,3
2	Meta	США	21768,5	20,9
3	Microsoft	США	21642,2	12,4
4	Huawei	Китай	19533,8	16,0
5	Apple	США	19348,4	6,0
6	Samsung	Південна Корея	16812,8	8,1
7	Volkswagen	Німеччина	15583,0	6,2
8	Intel	США	13411,6	19,2
9	Roche	Швейцарія	13260,8	21,8
10	Johnson & Johnson	США	12991,3	15,7

Джерело: [34].

На 50 найбільш інноваційних компаній припадає близько 40% загальних інвестицій у НДДКР, у середньому вони витрачають близько 13% від своїх річних чистих продажів. Більшість з цих компаній входить до топ 100 за капіталізацією, що й можна відзначити як вплив інновацій у розвиток ТНК. В основному НДДКР стосується сфери ІКТ, охорони здоров'я та автомобільної промисловості, де європейські компанії лідирують в автомобільних дослідженнях, а американські в розвитку сфери ІКТ.

Нижче топ-50 концентрація з точки зору інвестицій у дослідження та розробки починає зменшуватися, причому топ-100 компаній інвестують у дослідження та розробки трохи більше половини з 2500 компаній. 500 найкращих компаній інвестують 80% загального обсягу НДДКР. Якщо говорити про кількість компаній, то лише 85 фірм інвестують половину від загальної кількості, а перші 200 компаній - приблизно дві третини.

Інтенсивність НДДКР це відношення інвестиції на НДДКР до чистих продажів компанії, тобто це рівень зусиль, спрямованих на виробництво майбутніх продуктів і вдосконалення процесів, зберігаючи поточну частку ринку та збільшуючи ефективність роботи.

	number of companies						R&D investment*						
	EU	US	JP	CN	RoW	Total	EU	US	JP	CN	RoW	Total	Total, %
	2012												
Automotive	5	2	4	0	0	11	23 081	11 852	15 663	0	0	50 597	23%
Health industries	3	6	1	0	4	14	10 356	32 865	2 179	0	24 343	69 744	32%
ICT producers	4	4	2	1	2	13	14 886	17 735	5 569	3 122	11 101	52 412	24%
ICT services	0	4	2	0	0	6	0	22 033	3 914	0	0	25 947	12%
Others	1	2	3	0	0	6	3 249	7 229	9 966	0	0	20 444	9%
Total	13	18	12	1	6	50	51 572	91 715	37 291	3 122	35 444	219 143	
	2022												
Automotive	5	2	3	0	0	10	43 643	13 685	18 910	0	0	76 239	18%
Health industries	3	8	1	0	4	16	15 331	63 005	4 065	0	33 855	116 256	27%
ICT producers	3	6	0	1	2	12	13 323	53 815	0	19 534	20 790	107 462	25%
ICT services	1	6	1	2	0	10	5 168	86 842	5 732	14 878	0	112 620	27%
Others	0	0	1	1	0	2	0	0	4 902	5 509	0	10 411	2%
Total	12	22	6	4	6	50	77 465	217 348	33 609	39 921	54 645	422 988	

Рисунок 2.6 Топ-50 компаній за витратами на НДДКР у 2012 та 2022 рр.

Джерело: [34].

У топ-50 найбільша середня частка інвестицій у дослідження та розробки для ключових секторів (автомобільна промисловість, ІКТ, охорона здоров'я). 14 компаній (приблизно 28% від загальної кількості) у топ-50 є новими у 2022 році порівняно з 2012 роком. З нових компаній 11 компаній уже були в рейтингу у 2012 році, і всі вони входили до топ-500. Але більшість компаній підтримують свою інноваційність, тому й так складно новим увійти в топ 50.

Серед 14 нових компаній сектор ІКТ домінує з 9 компаніями. За ним йдуть охорона здоров'я - 3, а також будівництво та автомобілебудування по одному. Частка R&D компаній ІКТ у загальній топ-50 суттєво зросла до 52% у 2022 році з 36% у 2012 році. Незважаючи на збільшення кількості, частка R&D компаній у сфері охорони здоров'я в топ-50 зменшилася на 5 процентних пунктів з 32%. Так само, автомобільний сектор впав на 5 процентних пунктів з рівня 23% у 2012 році.

Що стосується регіонів, то, як і в топ-10, у топ-50 домінують американські компанії, головним чином фірми з ІКТ, а також із сектору охорони здоров'я, відповідно до потужності цих двох секторів в економіці США. Їхня частка в топ-50 нижча, ніж у топ-10, підкреслюючи, що технологічні компанії США займають перше місце в рейтингу. Присутність США також посилилася в секторі охорони здоров'я: у той час як у 2012 році на 6 компаній припадало 47% досліджень і розробок галузі охорони здоров'я, у 2022 році кількість компаній зросла до 8, і вони інвестували 54% від загального обсягу досліджень і розробок у галузі охорони здоров'я в таблиці показників.

Кількість компаній з Японії у топ-50 таблиці показників 2022 року зменшилася вдвічі порівняно з 2012 роком. Вони вийшли переважно з сектору ІКТ та категорії «інші», останньої через вибуття Panasonic (товари для відпочинку), і Toshiba (загальна промисловість). Японські дослідження та розробки в топ-50 впали на 4 мільярди євро.

Наразі в топ-50 входять 12 компаній ЄС, що на одну компанію менше, ніж 10 років тому (Airbus зайняв 60 місце у 2022 році). Компанії зі штаб-

квартирами в ЄС, які були присутні в 2012 році, залишаються там і в 2022 році. Надзвичайну стабільність присутності в ЄС можна спостерігати також на галузевому рівні: кількість компаній у кожному з ключових секторів у 2022 році така ж, як і в 2012 році.

У найближчому майбутньому очікується більше анонсів електромобілів, рекламуючи технології для швидших циклів заряджання, менш дорогі й ефективніші системи акумуляторів для електромобілів, а також вдосконалені електричні мережі та системи живлення для підтримки зростаючого ринку електромобілів. Події на арені електромобілів (EV) відбуваються з такою швидкістю, що їх важко відстежити. Усі інвестують мільярди доларів у нові складні заводи з виробництва електромобілів, заводи з виробництва акумуляторів і співпрацю з постачальниками по всій території США та за кордоном [44].

Таблиця 2.5 - Найбільші компанії світу за кількістю продажів електро та гібридних автомобілів у 2022 р.

Компанія	Кількість продажів у 2022 р. (тис.од.)	Інвестиції в НДДКР, млн.євро.	Інтенсивність НДДКР,%
BYD	1847,8	1459,1	5,0%
Tesla	1314,3	2289,4	4,8%
SAIC / GM / Wuling	482,1	2854,5	2,8%
Volkswagen	433,6	15583,0	6,2%
BMW	372,7	6870,0	6,2%
Mercedes	293,6	8973,0	5,3%

Джерело: [45].

У всьому світі політичні цілі щодо поступової відмови від викопного палива на транспорті сприяють швидкому зростанню продажів електромобілів. За останні 10 років, кількість проданих у всьому світі електроавтомобілей, зросла зі 120 000 до 16,5 мільйонів, що становить майже 10% світових продажів автомобілів у 2022 році.

У світовому регіоні ринок Китаю лідирує за обсягом споживання електромобілів з 3,3 мільйона проданих автомобілів, за ним йдуть ЄС (2,3 мільйона) і далеко позаду США (0,76 мільйона). За компаніями-виробниками лідирує на ринку китайська компанія BYD, але це якщо враховувати електро та гібридні автомобілі разом, однак тільки за електроавтомобілями лідером є американська компанія Tesla (має завод у Китаї), за нею йдуть китайське об'єднання SAIC. У списку компаній-лідерів продажів електромобілів у 2022 році 3 компанії з ЄС: німецькі Volkswagen, BMW і Mercedes [46].

GM і Ford відроджують старі закриті заводи або будують абсолютно нові. Йде абсолютна гонка за тим, хто зможе швидше перейти від старих «брудних» систем внутрішнього згорання до нових «чистих» електромобілів, і все це протягом наступних п'яти років або менше. Вогні досліджень і розробок тут горять глибоко вночі, щовечора.

І поки інші автовиробники наполегливо працюють, щоб наздогнати рівень виробництва Tesla, Tesla продовжує інвестувати в технології систем автономного водіння для своїх електромобілів.

Однак Tesla вважає, що ця технологія значно складніша, ніж її інженери передбачали спочатку. У деяких випадках усе ще трапляються аварії із зупиненими або припаркованими автомобілями екстрених служб, які оновлення програмного забезпечення, здається, не виправляють повністю.

Інвестиції в НДДКР самі по собі не можуть гарантувати успіх інновацій, тому координація, інтеграція та передача знань усередині та між галузями є життєво важливими для інноваційної діяльності компаній [47].

Загалом компанії, що є лідерами в продажах електро автомобілей витрачають близько 5% від чистих продажів на інновації для покращення власної конкурентоспроможності.

У сфері ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) американські фірми з дуже глибокими науково-дослідницькими кишнями продовжують розвивати можливості для програм 5G і 6G. Американські компанії Apple,

Microsoft, Google, Intel і Amazon керують новими технологіями та темпами їхнього розвитку. Ці компанії продовжують розвиватися, а дефіцит чіпів для автовиробників лише стимулює цих технологічних лідерів США інвестувати більше в науково-дослідні розробки та збільшення виробничих потужностей. Вони також продовжують оновлювати свої плани, щоб створювати більше, швидші та потужніші мікросхеми. Intel нещодавно оголосила, що збирається побудувати абсолютно новий комплекс з виробництва напівпровідників у центрі Огайо, далеко від Кремнієвої долини, північного заходу Тихого океану, південно-західної пустелі та центру Техасу, де зараз знаходяться подібні підприємства [48].

Apple є поточним лідером у виробництві смартфонів з підтримкою 5G. Майже 70% усіх поставок мобільних телефонів Apple підтримують 5G, у той час як у його найближчого конкурента Samsung лише 26% продуктів є 5G, а менший китайський постачальник Xiaomi має близько 30% своїх поставок 5G.

Коли на ринок з'явиться більш низька вартість мобільних телефонів 5G, Apple втратить частину своєї частки ринку. Apple прогнозує, що мережі 5G будуть доступні у 2022 році від понад 200 операторів у 60 країнах. Виробники мобільних телефонів все ще чекають на “вбивчу програму” 5G, яка збільшить їхні загальні продажі. Очікується, що використання 5G зросте більш ніж втричі протягом наступних чотирьох років. Величезні обсяги систем, що підтримують 5G, із великою глобальною підтримкою уряду та стимулами для всього, що стосується 5G, заклали основу для впровадження додатків 5G. Ці технології нового покоління створені, щоб скористатися перевагами надшвидких з'єднань 5G [33].

Потрібно відзначити, що ТНК які фігурують у рейтингах найбільш інноваційних компаній світу, можна умовно поділити на 3 групи:

- 1) “старі гіганти”, які намагаються вижити в нових технологічних галузях (Samsung, IBM), інновації з'явилися з часом через необхідність вижити на ринку і боротися за міцну глобальну конкурентну позицію;

2) "новатори з минулим", компанії які виникли на хвилі комп'ютерної революції 1970-1980-х років (Microsoft, Apple), вони отримують вигоду від глобалізації та лібералізації світової торгівлі та поширення ІТ;

3) "молоді гравці" ці ТНК підживлювалися інноваціями, пов'язаними з Інтернетом, що допоміг їм стати глобальними гравцями за відносно короткий період часу (Amazon, Meta) [49].

Висновки до розділу 2

Для того, щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку в умовах турбулентної економіки, компанії повинні дбати про постійне оновлення своєї діяльності. При цьому інновації є не лише продуктом технологічного розвитку, а й якісного оновлення управлінських процесів на підприємствах. Однак слід зазначити, що, незважаючи на важливість інновацій, не всі підприємства можуть дозволити собі проводити дослідження, які призводять до інновацій у довгостроковій перспективі, через високі витрати та обмеженість ресурсів. Як правило, лише великі компанії мають власні дослідницькі підрозділи, тоді як малі та середні підприємства купують готові результати у спеціалізованих компаній. Інновації є важливим фактором конкурентоспроможності сучасних підприємств, але кожна компанія повинна об'єктивно оцінювати власний потенціал та можливості. Таким чином, інноваційний розвиток дає можливість створити якісне конкурентне середовище за рахунок посилення впливу науково-технічного прогресу на глобальному ринку, водночас збільшуючи ризики для компаній з низькою часткою інновацій та її короткостроковими перевагами.

Транснаціональні корпорації продовжують домінувати в наукових дослідженнях, а уряди та установи збільшують витрати на дослідження та розробки.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В ТНК

3.1 Шляхи вдосконалення розвитку інновацій у світі

Поточний етап розвитку сучасної цивілізації характеризується поступовим переходом розвинених країн та деяких країн, що розвиваються, від індустріальної до постіндустріальної економіки, головною особливістю якої є дуже висока частка сектору послуг та "цифрової економіки" в галузевій структурі. Крім того, зростає використання інформаційних технологій у промисловості та сільському господарстві. Перехід до постіндустріальної економіки супроводжується посиленням глобалізації, що проявляється у зростаючій взаємозалежності національних економік, формуванні глобальних ринків, посиленні конкуренції, розробці та затвердженні глобальних стандартів (якість, масштаби передачі інформації та багато інших стандартів).

Інновації були і залишатимуться вирішальним фактором підвищення ефективності економічної діяльності країни. Інновації дозволяють країні швидко подолати загальноекономічну кризу і вийти на рубежі сталого економічного зростання, підвищення соціальної ефективності та оплати праці до рівня, що стимулює високу продуктивність і ринкову платоспроможність.

Необхідною умовою розвитку національної економіки є запровадження інноваційного розвитку та встановлення пріоритетів державної підтримки інноваційних секторів економіки [50].

Про пріоритетність розвитку інноваційних процесів у національних економіках розвинених країн, що швидко розвиваються, свідчить той факт, що за останні 15 років кількість осіб, зайнятих інноваційною діяльністю, у США та країнах ЄС подвоїлася, а в країнах Південно-Східної Азії - збільшилася в чотири рази.

Аналізуючи національні політики розвинених країн у сфері інноваційного розвитку з точки зору ступеня державного регулювання, можна виділити два

напрямки. Перший - це Великобританія, де спостерігається найменше втручання держави в економіку, особливо в інноваційну сферу. Ця так звана англо-американська модель інноваційного розвитку характеризується повною автономією та підприємницькою незалежністю в інноваційній діяльності. У цій моделі держава зосереджується на підтримці розвитку ринкового середовища, оскільки ринковий механізм сам сприяє прискоренню інноваційного процесу.

Другим напрямом інноваційної політики є так звана франко-японська модель інноваційного розвитку, яка характеризується значним впливом держави на розвиток інноваційного процесу, включаючи неринкові інструменти, такі як прямі субсидії та дотації компаніям і організаціям, що займаються інноваціями.

Спільним для цих моделей є те, що національна політика в інноваційній сфері реалізується через прямі та непрямі стимули, які певною мірою використовуються в кожній країні, залежно від того, до якого полюсу спрямована національна інноваційна політика. Перша модель стимулює інноваційну діяльність переважно непрямим шляхом, тоді як друга модель характеризується широким застосуванням комплексу методів, що безпосередньо стимулюють інноваційний процес [51].

Державне регулювання інвестиційних, модернізаційних та інноваційних процесів має два напрями, яких повинні дотримуватися національні управлінські структури:

- Створення сприятливого середовища для поживлення в національній економіці самими економічними агентами (через податкову, бюджетну, амортизаційну, грошово-кредитну політику, систему пільг і санкцій тощо).

- Пряме фінансування та реалізація інноваційних проектів з боку держави (включаючи створення національних інноваційних структур).

Водночас, загальна концепція інноваційного розвитку, розроблена Європейською Комісією у зв'язку з розширенням Європейського Союзу,

визначає пріоритетні напрями державної політики у сфері інновацій та розвитку економіки, заснованої на знаннях, наступним чином

1. Створення інститутів заохочення фінансових, наукових та промислових суб'єктів до впровадження інновацій, переважно через фіскальні заходи (податкові пільги, податкові кредити, прискорена амортизація, цільова підтримка через гранти та кредити тощо).

2. Створення інфраструктури інноваційної економіки.

- Наприклад, розробка єдиних статистичних показників, створення бази даних про результати реалізації інноваційної політики та про самі інновації, реалізація принципу "відкритої координації", включаючи семінари та конференції ключових ("осіб, що приймають рішення") акторів, обмін досвідом та транскордонне навчання;

- Тристоронні обміни "університет-бізнес-промисловість". Великі національні дослідницькі центри повинні зосередитися на обміні технологіями та співпраці з бізнес-спільнотою;

- Створення спеціалізованих організацій підтримки інновацій, переважно на регіональному рівні, таких як технологічні парки, бізнес-інкубатори, технологічні фірми та кластерні компанії;

- Підвищення культури патентування та ліцензування шляхом створення спеціалізованих патентних мереж та реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності;

- Випереджаючий розвиток гуманітарного капіталу. По-перше, формування загальної інноваційної культури в суспільстві.

Інноваційні технології відіграють важливу роль як у формуванні постіндустріальної економіки на основі національних моделей соціально-економічного розвитку окремих країн, так і в посиленні глобалізаційних процесів [52].

В останні десятиліття у світі спостерігається перехід від статичних та динамічних конкурентних переваг до інноваційних конкурентних переваг,

досягнення яких переважно пов'язане з переходом країн на інноваційний шлях з метою досягнення якісно нового рівня соціально-економічного розвитку. Позиція країни в міжнародному співтоваристві все більше визначається станом її освіти, ступенем використання результатів науки і техніки, ефективністю інтеграції факторів виробництва, капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів.

Як свідчить світовий досвід, ключовими умовами піднесення конкурентоспроможності країни на вищий рівень є сприяння створенню та придбанню нових знань як головної основи ефективної конкуренції; розвиток внутрішньої конкуренції для стимулювання інноваційної діяльності; створення конкурентних переваг за рахунок інновацій, нових технологій, використання знань та інформації; створення індивідуальних конкурентних переваг, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності окремих фірм і галузі в цілому здатності впроваджувати, вдосконалювати та модернізувати інновації, а також розуміння, необхідного для утримання конкурентних переваг [53].

Ефективна реалізація результатів інноваційної діяльності значною мірою можлива лише за умови тісної взаємодії потенціалу та ресурсів країн-учасниць інноваційного союзу та спільного вирішення проблем економічного розвитку на глобальному рівні. Використання результатів "інформаційної економіки" відкриває нові можливості у сфері спільних досліджень на всіх рівнях та використання міжнародних програм, які інтегрують університети, дослідницькі центри та промислові підприємства з різних країн у процес впровадження досліджень та винаходів.

Сьогодні глобальний інноваційний процес має наступні характеристики

1. Збільшення наукоємності ВВП у розвинених країнах та країнах, що розвиваються.
2. Підвищення активності державних органів на різних стадіях інноваційного процесу.

3. Поглиблення та ускладнення процесу інтернаціоналізації досліджень і розробок.

4. Посилення позицій США, ЄС та деяких країн Азії у глобальному інноваційному середовищі та зростання ролі регіональних інноваційних систем.

5. У розвинених країнах держави, які створили економічні та правові умови для функціонування інноваційної системи, передали свою роль великим корпораціям і транснаціональним корпораціям, збільшуючи попит на високотехнологічну продукцію, одночасно фінансуючи витрати на її створення, що робить їх основною рушійною силою інноваційної діяльності у світовій економіці, збільшуючи попит на високотехнологічну продукцію та фінансуючи витрати на її створення.

6. Створення технологій у ТНК стає невід'ємною частиною бізнес-процесу. Все частіше корпоративні науково-дослідні підрозділи витрачають все більше коштів на впровадження розроблених технологій у виробництво. Водночас традиційні дослідницькі структури все більше залучаються до інноваційної діяльності компаній.

Відбувається глобальна міграція центрів промислового виробництва, основних сучасних споживачів інноваційної продукції, що призводить до переміщення R&D-центрів. Основними рушіями цього є ТНК [54].

Створення глобальних інноваційних мереж, які впливають на національні та регіональні інноваційні системи і виступають "вузлами", що пов'язують регіональні та національні інноваційні системи по всьому світу і, відповідно, різні структурні елементи науково-дослідницької діяльності (інноваційні компанії, університети, науково-дослідні інститути, дослідників та державні установи). Саме через інноваційні мережі ТНК прагнуть максимізувати інновації та передачу знань, що знаходяться в ННД. Крім того, співпраця в рамках інноваційної мережі допомагає побудувати тісні відносини зі споживачами інноваційної продукції та вивести її на найбільш перспективні ринки.

І питання інноваційних моделей розвитку завжди буде актуальним, тому що саме це змінюється. З'являються нові інноваційні країни, а їхні лідери зникають, оскільки вони розмірковують над своїми помилками. Отже, інновації можуть пояснити зростання економік різних країн світу, підприємств та підвищення рівню конкурентоспроможності та за допомогою них компанії посідають провідні позиції на ринках збуту товарів через переваги над суперниками.

Інновації, що спрямовані на поліпшення чи створення нової продукції, послуг або технологій, можуть розглядатися, як головне питання підвищення конкурентоспроможності як самих підприємств, так й економіки в цілому [56].

Інноваційний тип розвитку має власний вплив на управління підприємством, його цілі, функції та методи, формуючи особливе автономне ядро інноваційного менеджменту, яке спрямовує і регулює весь процес інноваційно-інвестиційної діяльності в економічній системі для забезпечення інтеграції науки, виробництва і ринку.

Інноваційний менеджмент гарантує поступальний, пропорційний і ефективний розвиток економічної системи, а також економічну стабільність і безпеку. При цьому менеджмент повинен зосередити свої зусилля на чотирьох пріоритетних напрямках

- Трансформація техніко-технологічної інфраструктури, включаючи впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва і управління;

- Формування нового кадрового потенціалу, зокрема шляхом підвищення кваліфікації та творчої активності працівників;

- Інноваційне оновлення всіх сфер діяльності, ділянок організації виробництва і праці та складових системи управління;

- Посилення спрямованості існуючих систем стимулювання праці на підтримку інноваційної діяльності та інноваційного клімату на підприємствах.

Інновації стали для підприємств одним із пріоритетних інструментів розвитку та підвищення конкурентоспроможності на ринку. При дослідженні рівня інноваційного розвитку суб'єктів господарювання важливими є не абсолютні показники інвестицій в інновації, а кількісні та якісні параметри продукції та послуг, тобто результати інвестицій в інновації. Тому основна увага має бути зосереджена на ефективності та результативності інвестицій в інновації.

У сучасній економіці, заснованій на знаннях, інновації в поєднанні з професійним менеджментом є основою для підвищення конкурентоспроможності та прибутковості підприємств. Загалом, можна сказати, що будь-яка конкурентоспроможність базується на інноваціях, просто необхідно розрізняти, чи йдеться про інновації в управлінні, інновації в бізнес-моделях чи технологічні інновації.

Для компаній важливо не тільки розробляти нові продукти, але й робити їх конкурентоспроможними на ринку. Конкурентоспроможність нового продукту (технології) означає його здатність задовольняти потреби і вимоги ринку протягом певного періоду часу і бути прибутково проданим, в той час як на ринку є інші аналогічні продукти (технології) [55].

Інновації у сфері конкурентоспроможності продукції зазвичай асоціюються з винахідництвом. Це пов'язано з тим, що саме інновації в методах продажу дозволяють підприємствам (комерційним організаціям, основною метою яких є здійснення підприємницької діяльності (виробництво, торгівля, посередництво, фінанси, страхування тощо)) отримувати прибуток без необхідності створювати нові продукти.

Природа інноваційної діяльності підприємства розкривається у взаємодії двох основних форм: фізичної форми (у вигляді продукції) та динамічної форми (у вигляді інноваційних розробок). Конкурентоспроможний продукт є результатом функціонування конкурентоспроможної організації, яка здатна генерувати, виробляти і забезпечувати необхідний споживачам рівень

споживання. Конкурентоспроможність організації не є постійною характеристикою організації, а визначає її здатність успішно конкурувати і протистояти своїм основним конкурентам протягом певного періоду часу. Зі зміною зовнішнього та внутрішнього середовища порівняльна конкурентна перевага над конкурентами також змінюватиметься. Виходячи з цього, можна стверджувати, що конкурентоспроможність організації є відносним поняттям і може бути визначена лише шляхом порівняння індивідуальних характеристик підприємства з характеристиками інших подібних підприємств [57].

3.2 Можливість покращення економічного становища ТНК за рахунок інновацій

Інтернаціоналізація може позитивно вплинути на інновації, запроваджуючи різноманітні механізми поведінки та навчання. На попередньому рівні фірми, які планують виходити на зовнішні ринки через експорт або прямі іноземні інвестиції, швидше за все, намагатимуться покращити свою інноваційну ефективність. Крім того, інтернаціоналізовані фірми та країни стикаються з різними культурами, знаннями та інноваційними середовищами, у яких вони можуть вчитися. Попередня стратегічна поведінка, а також можливий попередній досвід міжнародної діяльності призводять до покращення ефективності інновацій. Згодом ці процеси, ймовірно, кумулюватимуться, що призведе до покращення інноваційних показників компаній та інтернаціоналізації як для компаній, так і для країн. Може виникнути позитивне коло, завдяки якому інноваційні фірми та країни зможуть успішно конкурувати на міжнародних ринках. Подібним чином процес може стати порочним, коли низька продуктивність інновацій негативно вплине на ефективність інтернаціоналізації, а остання, у свою чергу, негативно вплине на інновації.

Інновації є основою зростання та існування сучасної транснаціональної корпорації. Можливість контролювати, планувати та управляти через кордони дали два пов'язаних типи інновацій ТНК:

- технологічні інновації у зв'язку та транспорті;
- організаційні інновації.

ТНК відповідають за всю внутрішню фірмову торгівлю, тобто за весь обмін товарами та послугами між підрозділом ТНК - скажімо, штаб-квартирою чи філією - та іншим підрозділом, розташованим в іншій країні. Зростання внутрішньої фірмової торгівлі є частиною розширення ТНК та їхньої діяльності, а також частиною інновацій у їхніх стратегіях розміщення, що стало можливим завдяки технологічним інноваціям. Цифрові технології зробили можливим розвиток вертикально інтегрованого міжнародного виробництва або глобалізованих ланцюжків вартості. Це означає, що виробничий процес поділяється на сегменти відповідно до рівня необхідних навичок і відносної вартості робочої сили. Стратегія полягає в тому, щоб знайти сегменти, які потребують дешевої низько кваліфікованої робочої сили в країнах, що розвиваються, і ті, що потребують висококваліфікованої та високовартісної робочої сили в розвинених країнах. Одним із результатів цього процесу є переміщення компонентів із країни в країну для подальшої обробки. Цей рух часто відбувається всередині підрозділів однієї і тієї ж ТНК і, отже, є внутрішньофірмовим [58].

Маючи велику чергу клієнтів, які очікують своїх пропозицій, ТНК продають та виробляють широкий асортимент товарів і послуг. Але в сучасній економіці ми можемо спостерігати, що ринок продуктів і послуг перевантажений. Різних пропозицій дуже багато, можливо, забагато. Щоб вижити в «джунглях» пропозицій, ТНК повинні придумати інноваційні екстраординарні ідеї продуктів і послуг, які мають бути виняткової якості та вишуканого дизайну. Але пропозиції можуть бути різного рівня якості та дизайну залежно від рівня клієнтів, яким вони продаються. Отже, завжди є

спосіб вижити на ринку. Зрештою, все зводиться до здатності ТНК вижити під час такої конкуренції.

Коли ТНК вдається стати популярною на ринку, вона отримує велику перевагу: вона може встановити тренд для свого виду продуктів і послуг, ставши одним з лідерів на ринку. Але іноді це недолік для клієнтів, але можливість для ТНК. Це пов'язано з тим, що ціна продукту включає не лише його вартість та інші додатки, але й бренд. Візьмемо, наприклад, “Apple”: їхні продукти є одними з найкращої якості та дизайну та легкі у використанні, як і багато інших брендів. Але через їх популярність “Apple” дозволяє собі підвищити ціну, тому що вони все одно будуть продаватися, поки залишаються лідером на ринку [59].

Серед так званих екологічно розвинутих країн можна віднести, наприклад, скандинавські країни, які вдосконалюють екологічне законодавство, постійно розвивають технологічні інновації на користь навколишнього середовища та зменшують екологічні збори для компаній, що найменш забруднюють довкілля.

Зокрема, ТНК використовують країни, що розвиваються, і країни третього світу, законодавство яких загалом є слабким і недостатнім. Це призводить до ситуації, коли існує загроза здоров'ю людини у вигляді фізичної загрози від екстремальних навантажень та експлуатації, хімічної та бактеріологічної загрози (катастрофи технічного характеру). Ці країни зустрічаються з ТНК, що хочуть обійти стандарти охорони здоров'я і рослин, встановлені урядом. Суттєва трагедія сучасної економічної глобалізації полягає в тому, що доля планети знаходиться в руках безособових інституцій, які мотивовані не турботою про благополуччя мешканців землі, а бажанням власного зростання та прибутку. Через природні характеристики ТНК не можна очікувати, що вони будуть поводитись відповідально, як цього вимагають більшість вимогливих споживачів [60].

Досягнення сталого розвитку через 17 цілей сталого розвитку ООН (ЦСР) на період до 2030 року є пріоритетом для ЄС. Інституції ЄС підтримують досягнення ЦСР шляхом прямих інвестицій у проекти та розробки відповідних інструментів моніторингу та політики. Наприклад, у 2021 році Європейський інвестиційний банк підтримав проекти, які сприяють досягненню ЦСР і сприяють конкурентній перевазі ЄС, виділивши 491 мільйон євро в 2021 році. У державах-членах можливості моніторингу прогресу в досягненні ЦСР зросли завдяки впровадженню комплексних інструментів моніторингу і точної звітності. Впроваджуючи нові процеси та технології для вирішення завдань ЦСР, інноваційні компанії зменшили викиди вуглецю більш ніж на 20% порівняно з 2013 роком, що стосується як кліматичних заходів, так і чистої та доступної енергії. Це зниження цілком пов'язане з підвищенням енергоефективності провідними інвесторами в дослідження та розробки, тоді як впровадження технологій виробництва чистої енергії все ще відстає. Компанії ЄС лідирують зі зниженням більш ніж на 30% енергоємності та 5% вуглецевої енергоємності [34].

Необхідно підкреслити роль людського капіталу та корпоративного внутрішнього духу підприємництва. Можливо, компаніям, чиї витрати на дослідження та розробки є значними, не вистачає м'яких атрибутів, вирішальних для креативності організації та, як наслідок, здатності генерувати інновації.

Тим не менш, витрати на НДДКР залишаються основним джерелом інновацій у транснаціональних корпораціях.

Крім того, деякі автори вважають, що інновації можуть бути створені лише на великих підприємствах чи організаціях, які допомагають своїм співробітникам у розробці ідей, створюючи умови, що сприяють обміну знаннями та експерименту, і забезпечують матеріальну підтримку.

Організаційна креативність (і інновації як її наступний етап) є результатом взаємодії між співробітниками, яка, якщо організація дозволена,

підвищує ймовірність створення нових ідей. Візьмемо для прикладу корпорацію 3M, яка дозволяє своїм співробітникам витратити 15% свого робочого часу на генерацію нових ідей, не пов'язаних з повсякденною роботою. Здається, лише великі організації можуть дозволити собі прийняти такі рішення. У транснаціональних корпораціях науково-дослідні роботи можуть бути організовані по-різному. У крайніх випадках він може бути централізованим і доставлятися зверху вниз або бути географічно розосередженим. Ринкові тенденції показують, що ТНК все частіше користуються цим другим варіантом організації своїх НДДКР. ТНК стають мисливцями за стратегічними ресурсами, які мають сприяти впровадженню інновацій для них. На їх інноваційну продуктивність також впливають можливості накопичення та розвитку технологій у різних географічних регіонах.

Крім того, вони постійно реорганізуються, щоб уникнути перетворення в закостенілі організаційні структури. Наприклад, Tesla організована навколо невеликих, досвідчених команд, що забезпечує високий рівень інновацій. З іншого боку, інноваційна Apple є досить ієрархічною та централізованою корпорацією, яка забезпечує високо інтегровану та узгоджену роботу. Однак у такій організаційній структурі багато залежить від вищого керівника, його ідей та бачення розвитку.

Великі корпоративні бюджети дозволяють ТНК отримувати вигоду з різноманітних джерел інновацій. Наявність різноманітних ресурсів, вплив поширення технологій та інші фактори можуть свідчити про їхню вищу здатність генерувати інновації. Багато транснаціональних корпорацій отримують інновації шляхом придбання стартапів. Такі компанії, як, зокрема, Alphabet, Facebook або Amazon, дуже активні в цій сфері.

Інновації в ТНК також можуть походити від того, що вони мають кращі можливості для вступу в різноманітні альянси зі своїми конкурентами, договірних відносин з дослідницькими установами чи постачальниками та

залучення клієнтів до створення інновацій. Одним із напрямів сприяння інноваційному розвитку в ТНК є відкриті інновації та інновації, які реалізуються у співпраці з низкою суб'єктів, використовуючи комбіновані власні та зовнішні ресурси (включаючи знання), що може створити значні синергічні ефекти та перетворитися на більше інновацій.

Без сумніву, ТНК мають великий потенціал для створення та комерціалізації інновацій. Вони вважаються найкращими для конкуренції в рамках економіки, заснованої на знаннях, оскільки вони накопичили власні знання (дослідження та розробки) і можуть скористатися знаннями, накопиченими їхніми партнерами по всьому світу; вони також можуть легко та плавно поширювати отримані знання через свої внутрішні канали розподілу. Джерела інновацій ТНК ґрунтуються на їхніх внутрішніх можливостях, а також на їхніх бюджетах, які допомагають створювати інноваційні стартапи та є результатом специфіки їх способу роботи в багатьох географічних місцях, що сприяє передачі знань і технологій. Однією з особливостей транснаціональних корпорацій є їх здатність інтегрувати знання, що надходять з різних джерел і культур, що підвищує інноваційний потенціал [42].

Нова парадигма транснаціональної інтелектуальної діяльності характеризується інтенсивною взаємодією між ринковими змінами та їх інтелектуальними елементами, наявністю багатьох "центрів знань" як у центрі, так і на периферії, а також двостороннім процесом передачі знань між ТНК і між різними функціональними та організаційними підрозділами. Багато великих ТНК беруть участь у міжнародних спільних дослідницьких проектах. Як наслідок, з'являються нові форми науково-дослідницької діяльності за участю виробників, споживачів, університетів та науково-дослідних інститутів. Заміна праці знаннями змістила суспільне виробництво з матеріального на інтелектуальне. Основою інтелектуального виробництва є використання нових знань або нових способів використання знань, втілених у нових комбінаціях технологій, ноу-хау та факторів виробництва, у структурах організації

виробництва та управління, які здатні створювати інтелектуальну ренту та різноманітні переваги над конкурентами.

Таким чином, розумне виробництво не є новим виробничим сектором. Це вид виробничої діяльності, в якому домінуюча роль у виробничому процесі переходить від використання механічної інформації до інтелектуальної та творчої. Перехід від суто матеріального до інтелектуального виробництва означає, що поряд з матеріальними і відчутними формами суспільного виробництва з'являється "нематеріальна" форма, яку ми називаємо антропоцентризмом. Суть антропоцентричної форми виробництва полягає в генерації знань, створенні знань шляхом переробки інформації на основі того, що є загальновідомим. Джерелом генерації нового знання є знання, інтелектуальна діяльність людини, заснована на здатності збирати, зберігати і переробляти постійно зростаючий потік свідомої, моральної, інформації [60].

Китай має багато власних ТНК, кожна з яких працює у своїй галузі та прагне перевершити своїх конкурентів. Для досягнення цих цілей китайські транснаціональні корпорації все частіше інтегруються з іноземними компаніями та впроваджують програми злиття та поглинання. Така інтернаціоналізація є необхідністю в сучасному світі, тим більше, що китайські компанії вважають цей елемент частиною державної політики. Наразі китайські ТНК мають намір співпрацювати з індійськими компаніями, що зумовлено стрімким розвитком сектору інформаційних послуг. Роль ТНК у міжнародних відносинах зростає, тому в Китаї збільшується кількість державних ТНК. У Китаї налічується 50 державних ТНК, які беруть активну участь у фінансовому ринку.

Розвиток державних ТНК у Китаї є внеском у майбутнє країни та одним з основних шляхів підвищення конкурентоспроможності. Серед основних шляхів підвищення конкурентоспроможності китайських ТНК - розвиток науки і технологій, інвестиції в НДДКР і дочірні компанії, інтеграція з компаніями з інших країн, програма "Один пояс, один шлях", створення Фонду Шовкового

шляху, створення більшої кількості державних ТНК, а також злиття і поглинання. Наразі китайські транснаціональні корпорації мотивуються до такої ініціативи напруженими торговельними відносинами зі США та прагненням до політичного лідерства.

У сучасному глобалізованому світі ТНК стали активними учасниками не лише економічних, але й політичних відносин. Перевагою китайських ТНК є те, що вони мають підтримку майже у всіх видах відносин. Уряд Китаю прагне розвивати і захищати свої підприємства. Він може активно розвивати транснаціоналізацію в країні, впроваджуючи різні програми. Крім того, уряд Китаю підтримує співпрацю з підприємствами інших країн і сприяє технологічному розвитку [61].

Розвиток підприємств, які використовують витрати на певні вигоди, що містяться в дослідженнях і розробках, може йти у двох напрямках. Перший напрямок призводить до збільшення та фіксації вигод на витратах на технологічне обладнання, тоді як інший демонструє зростання та залежність ТНК від цих інвестицій.

Крім того, дослідники відзначають, що технологічна прихильність призводить до дифузії знань від одного продукту до іншого, сприяючи таким чином диверсифікації НДДКР всередині компаній. Особливо в галузях, що швидко змінюються, інноваційні потоки в кінцевому підсумку визначають темпи зростання на рівні компанії. Без постійного і систематичного поповнення технологічних знань на основі інвестицій в НДДКР зростання підприємств суттєво обмежене, навіть якщо вони мають певні інші конкурентні переваги. Темпи зростання компанії визначаються компромісом між підвищенням якості продукції та збільшенням витрат на НДДКР.

Зростання ТНК має враховувати як географічну диверсифікацію на нові ринки, так і продуктові інновації. Географічна диверсифікація на нові ринки - це набір "допоміжних емпіричних припущень". Сьогодні ці припущення включають торговельні та інвестиційні бар'єри, національні режими прав

власності та політичні умови, а також залежність від сировинних ринків. В управлінських рішеннях організацій ці аспекти розглядаються як фактори, на які можна вплинути, а не як основа для побудови моделі розвитку для використання зовнішніх ринкових можливостей. З цього можна зробити висновок, що система ТНК побудована на маркетингових стратегічних рішеннях [62].

Технологічні зміни транснаціонального виробництва сформували нові структури цінностей і створили об'єктивне підґрунтя для модифікації системи мотивації працівників:

- Спостерігається тенденція до зміщення інтересу від матеріальних мотивацій (життя і безпека) до постматеріальних (соціальний статус і самореалізація);

- Цінність праці як цілеспрямованої діяльності людини зберігається і навіть зростає, незважаючи на велику зацікавленість у збільшенні вільного часу;

- Зростає попит на організацію праці за наймом. Праця більше не розглядається з точки зору гарантованого існування, а набуває самостійної цінності;

- Зростає прагнення до самовизначення, автономії, участі та комунікації, що необхідно враховувати при розробці організаційних структур та соціального виміру транснаціоналізації виробництва.

ТНК також все частіше передають частину своїх операцій на "аутсорсинг" місцевим компаніям у приймаючих країнах. ТНК також інтенсивно формують різні форми кооперативних спільних інноваційних механізмів з іншими підприємствами (споживачами, постачальниками, конкурентами) та науковими установами (університетами, дослідницькими центрами тощо). Така співпраця призводить до уявлення про міжнародне виробництво як про систему з величезною кількістю економічних суб'єктів [63].

Висновки до розділу 3

Інноваційність транснаціональних корпорацій не пов'язана з розміром їхніх закордонних активів. ТНК, вартість іноземних активів яких є вищою, часто походять із традиційних менш інноваційних галузей, наприклад, паливної чи переробної промисловості. Розвиток нових технологій сприяв розвитку ТНК, які, незважаючи на відносно невелике залучення іноземних активів, демонструють високий рівень інновацій.

Транснаціональні корпорації не тільки мають інноваційний потенціал (розуміється як доступ до знань, людських ресурсів, технологій і фінансів), але й є одними з найбільш інноваційних компаній у світі і саме ТНК задають тренди і переважну більшість інновацій масштабують саме вони.

Транснаціональні корпорації можуть конкурувати з багатьма країнами і навіть певною мірою підпорядковувати їхню економічну діяльність своїм інтересам шляхом значної концентрації внутрішніх науково-дослідних і виробничих потужностей, встановлення контролю над їхніми економічними, організаційними, технологічними та інтелектуальними ресурсами і прийняття тактичної, іноді агресивної, стратегії.

ТНК розглядають управління знаннями як одну з основних сфер менеджменту. Поєднання технічних, комерційних та особистих знань включається в систему регулярної диверсифікації діяльності компанії та постійного оновлення її структури .

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота була присвячена дослідженню розвитку інновацій, їх значення і вплив у сучасному світі на розвиток та економічний стан ТНК та перспективи щодо впровадження і прогресу інновацій.

У результаті проведеного дослідження була досягнута поставлена мета, а саме досліджено інновації, їх вплив на економічний розвиток ТНК, та показано перспективу майбутнього розвитку інновацій у світі.

Результатом проведеного дослідження стали висновки, що відповідають завданням та вирішення яких й лягло в основу роботи.

1. В теоретичній частині було показано визначення поняття інновація й підтверджено, що згідно з законом України “Про інноваційну діяльність” поняття інновації є найбільш розкрито та влучно пояснено дане поняття. Було визначено, що інноваційна діяльність повинна розглядатися як самостійний вид діяльності, має свої специфічні особливості. Інновації являють собою нові поєднання основних факторів, які проявляються у вигляді продуктових, організаційних, технологічних, сировинних і маркетингових нововведень, які зачіпають не лише основне виробництво, але й в ту ж чергу обслуговуючі процеси, організацію та управління. При цьому обов’язковим стає врахування особливостей галузей і регіонів (нові ринки).

2. Показано, як перехід від індустріального до постіндустріального суспільства призвів до зосередження уваги на впливі інновацій на політичні, соціальні, фінансові та технологічні системи. Це призвело до формування бази даних логічної та практичної інформації, що свідчить про закономірність розвитку цих систем та інтенсифікацію інноваційних процесів. Дослідження інноваційного прогресу та технічних змін висвітлює циклічність економічного розвитку, надаючи системі динамічний характер. Технологічні революції мають за основу якийсь ключовий фактор - необмежені пропозиції, ресурс з низькою

вартістю чи потенційні можливості проникнення в інші сфери економіки. Коли економіка досягає своїх меж, виникає нова парадигма, що призводить до зміни виробничої системи. Цей зсув спричиняє радикальні зміни в інженерному та управлінському мисленні щодо ефективної ділової практики.

3. Доведено, що інновації несуть у світ позитивні зміни, формують нові цінності і покращують економічні показники. Транснаціональні корпорації використовують трансфер технологій для випуску інноваційних продуктів, застосування виробничих технологій, використання інноваційних інструментів в організаційній і управлінській сферах. Інноваційні процеси беззаперечно мають великий вплив на розвиток підприємств і що високі інноваційні витрати сприяють швидкому та ефективному впровадженню інноваційних процесів у виробництво. Позитивний вплив процесів інноваційної діяльності повинен проявлятися в забезпеченні підприємству виробництва конкурентоспроможної продукції, підвищенні продуктивності праці, поліпшенні якості продукції, зростанні рентабельності виробництва продукції і рентабельності підприємства.

4. Були проаналізовані найбільш інноваційні ТНК світу та регіонів і визначено вплив інновацій на їх становлення та розвиток і можливості подальшого росту за рахунок їх використання. Доведено, що найбільш інноваційні компанії розташовані в США та показаний ріст ТНК Китаю за рахунок використання інновацій, при витісненні компаній з Японії, ЄС та інших країн світу. Показано домінування і збільшення розриву серед найбільших інвесторів в НДДКР у США, ЄС, Китаю над компаніями з інших країн світу. Основна відмінність між регіонами полягає в тому, що інвестиції в дослідження та розробки в ЄС, Японії та США здебільшого були зосереджені на ключових секторах, тоді як китайські інвестиції в дослідження та розробки зросли більш рівномірно в промислових секторах. Разом зі збільшенням кількості нових патентів китайські ТНК показують великий інноваційний та економічний ріст.

5. Було доведено, на сучасному етапі економічного розвитку включаючи глобалізацію, жорстку конкуренцію та насичення ринків - розробка та реалізація інноваційних проектів має велике значення. Інновації дають поштовх технологічному, економічному, екологічному, політичному і соціальному розвитку суспільства. Розробка нових методів і підходів до вивчення інновацій, застосування нових принципів інноваційного розвитку та визначення внутрішніх організаційних бар'єрів, що стримують на шляху впровадження інновацій, є обов'язковими передумовами для розвитку ефективної діяльності економіки та підприємств загалом. Показано, що 50 найбільш інноваційних ТНК вкладають близько 40% загальних інвестицій у НДДКР, інвестуючи в середньому близько 13% власних річних чистих продажів.

6. Показано майбутню долю інновації у світовій економіці, тобто стати ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності підприємств, та відігравати велике значення в умовах глобалізації. Передові ТНК світу, що більше інвестують в дослідження та інновації лише покращуватимуть своє економічне становище. Розробка технологій в транснаціональних компаніях (ТНК) стала обов'язковою частиною бізнес-процесів, а науково-дослідні підрозділи корпорацій витрачають більше ресурсів на впровадження у виробництво нових розроблених технологій.

7. Продемонстровано, що ТНК виробляють і продають широкий асортимент товарів та послуг, але ринок послуг та товарів перевантажений великою кількістю пропозицій. Щоб вижити в цих умовах, ТНК повинні придумати інноваційні, неординарні ідеї для продуктів та послуг вишуканого дизайну і виняткової якості. Здатність ТНК виживати в такій конкуренції має вирішальне значення. Інновації є основою сучасних ТНК, які забезпечують здатність планувати, контролювати та управляти через кордони з використанням інновацій у зв'язку, транспорту та організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. № 380-IV. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 11.11.2023).
2. Богашко О. Л. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. №2. 2013. С.23-29.
3. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. пер. з англ. В. Старка. Київ: Вид. дім «Києво-Морил. акад.», 2011. 242 с.
4. Тебенко В.М. Економіка та організація інноваційної діяльності: Електр. навч. посібн. 2 вид., 2018. URL: https://elib.tsatu.edu.ua/dep/feb/ptbd_1/page34.html (дата звернення 11.11.2023).
5. Батюк Л.А., Антощенкова В.В. Інноваційно-технологічні чинники глобального економічного розвитку. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. Національний університет харчових технологій, ГО «Інститут проблем конкуренції», Видавничий дім «Гельветика», Київ, 2019. № 1. С. 76-80.
6. Нізельська М.А. Белінська Я.В Вплив науково-технологічного розвитку на діяльність ТНК. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. Вип. 61. С. 25-29.
7. Jin Chen, Ximing Yin. Connotation and types of innovation from: *The Routledge Companion to Innovation Management* Routledge. 2019. P. 26-54. DOI: 10.4324/9781315276670-3.
8. Алейнікова О.В., Притула Н.М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. 614 с.

9. Шоробура І.М., Долинський Є.В., Долинська О.О. Менеджмент вищої освіти: навч. посіб / за ред. І.М. Шоробура. Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2015. 259 с.
10. Шлюсарик Б. Умови інноваційності підприємств у сучасній ринковій економіці. *Держава та регіони. Серія: «Економіка та підприємництво»*. 2009. № 3. С. 206-209.
11. Даниленко Ю.А. Характеристики та класифікації інновацій та інноваційного процесу. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14, № 3. С. 15-30.
12. Omelyanenko, V., Kudrina, O., Semenikhina, O., Zihunov, V., Danilova, O., Liskovetska, T. Conceptual aspects of modern innovation policy. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9. P. 238-249.
13. Грабовська І. В. Роль інновацій в забезпеченні конкурентоспроможності та сталого розвитку промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №4. С.12-16.
14. Федулова Л. І. Концептуальні засади формування інноваційної системи підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10. С. 195-205.
15. Кухарик В. В. Сучасні тенденції розвитку міжнародної інвестиційної діяльності ТНК. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. №3. С. 32-43.
16. Шевчук Ю. А. Сучасна парадигма дослідження інноваційного розвитку. *Економіка та підприємництво: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів*. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. С. І. Дем'яненко. 2012. Вип. 28. С. 62-70.
17. Дубей Ю.В. Теоретико-методологічні підходи до періодизації техніко-технологічного розвитку. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм"*. Вип. 12. 2020. С.105-112.

18. Венгер В. В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2019. Вип. 2. С. 30-44.
19. Грищук А. М. Необхідність зміни технологічного укладу на основі драйверів економічного зростання. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 31 (70). №2. 2020. С.81-87.
20. Дмитренко В. Ноу-хау в системі об'єктів права інтелектуальної власності. *Вісник Херсонського державного університету*. 2017. С. 61-65.
21. Моторнюк У., Терехух М., Кузяк В. Сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2018. Вип. 2 (19). С. 13-25.
22. Носова О. В. Прямі іноземні інвестиції ТНК як фактор інноваційного розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2021. Вип. 100. С. 45-56.
23. Смагло О. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26. С. 33-36.
24. Полоус О.В., Сон Сюйшен, Ху Ченьсін Роль інноваційних та інформаційних технологій у стратегіях розвитку ТНК в умовах глобалізаційних змін. *Економіка і суспільство*. 2018. №19. С. 74-80.
25. Прушківська Е. В. Інноваційні стратегії розвитку міжнародних компаній в умовах глобалізації. *Економічний вісник*. 2020. №4. С. 28-35.
26. Павлович О. Р., Погосян К. В. Особливості управління інноваціями ТНК. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2018. Т. 17. Вип. 2. С. 108-118.
27. Zablodska, I. V., Drozhzhin, D. Y. and Derzhak, N. O., “Modern innovation structures: management aspect”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*. 2019. Vol. 7. P. 1-5.

28. Nitescu A. The importance of the development of business support structures. *Annals of the University of Petroșani, Economics*. 2019. Vol.19. P. 105-116.
29. Спіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення: монографія. Вінниця: ВНТУ. 2019. 384 с.
30. Ломачинська І. А., Аджадж Л. І. Інноваційна діяльність ТНК та її роль у розвитку світової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. С. 74-78.
31. Chechelski P. The importance of transnational corporations in research and development activities in the world. *Jagiellonian Journal of Management*. 2017. Vol. 3. P. 65-75.
32. Fernandez I. Innovation and international business: A systematic literature review. *Heliyon*. 2023. Vol. 9. Issue 1. № 12956. P. 1-14.
33. Global R&D Funding Forecast 2022. URL: <https://forecast.rdworldonline.com/product/2022-global-rd-funding-forecast/> (last accessed 11.11.2023).
34. Grassano, N., Hernandez Guevara, H., Fako, P., Nindl, E., Georgakaki, A., Ince, E., Napolitano, L., Rentocchini, F., Tubke, A. The 2022 EU Industrial R&D Investment Scoreboard, Publications Office of the European Union. 2022. DOI:10.2760/485748.
35. Nindl, E. The 2022 EU Survey on Industrial R&D Investment Trends. *Publications Office of the European Union*. 2022. DOI:10.2760/579174
36. UNCTAD. *Transnational Corporations*. 2022. Volume 29. № 3. DOI:10.18356/2076099x-29-3
37. World Intellectual Property Organization (WIPO). *World Intellectual Property Indicators 2022*. 2022. DOI:10.34667/tind.47082.

38. Побоченко Л. М. Оцінка інноваційних позицій ТНК розвинених країн світу. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*: зб.наук. пр. 2019. Вип. 4. С.91-103.

39. Barakat L. Knowledge Management Mechanisms at MNCs and the Enhancing Effect of Absorptive Capacity. *AIB Insight*. 2022. Vol. 22, Issue 4. DOI: 10.46697/001c.38310.

40. Xinran Li, SzeTing Chen Modeling analysis of the correlation between duality innovation and multinational enterprise performance. *Frontiers*. 2022. Vol. 13. P. 1-8. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.1000153.

41. Grosse R. Innovation by MNEs in emerging markets. *Transnational corporations*. 2019. Vol. 26, № 3. P. 1-31. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diaeia2019d3a1_en.pdf (Last accessed: 11.11.2023).

42. Kostruba A. Legal aspects of transnational scale corporations' activity in terms of sustainable development. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*. 2021. Vol. 2. P. 49-61.

43. Global Top 100 companies by market capitalization: 2022 - Live draft. PwC. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/top100/pwc-global-top-100-companies-by-market-capitalisation-2022.pdf> (Last accessed: 11.11.2023).

44. Yuanyuan Kou, Huiying Chen, Kai Liu, Huajie Xu Multinational Corporations and Technological Innovation Development of China's High-Tech Industries: A Heterogeneity-Based Threshold Effect Analysis. *Sustainable Economic Growth and Development: Strategies and Innovations*. 2023. Vol. 15. № 7089. DOI:10.3390/su15097089

45. Carlier M. Estimated plug-in electric vehicle sales worldwide in 2022, by automaker. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/977407/global-sales-of-plugin-electric-vehicles-by-brand/> (Last accessed 11.11.2023).

46. Chang-Muñoz, E.A.; Guarín-García, A.F.; Charris-Sevilla, Y.; Gallego-Nicholls, J.F.; Santos-Rojo, C.; Ortigosa-Blanch, A. Innovation Activities and Their Impact on Product Innovation Results: Evidence from a Sectorial Study. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. № 6459. DOI:10.3390/su15086459
47. Borzenko, O., & Boiko, O. International experience of convergence processes towards the creation of joint ventures based on innovation. *University Economic Bulletin*. 2020. Vol. 46. P. 49-64. DOI:10.31470/2306-546X-2020-46-49-64
48. Choquette, E., Haakonsson, S. J., Jensen, P. D. Ø., & Nielsen, S. F. Globalization of Innovation: The Moderating Role of Project-Level Investment Strategy and Country Type in Location Choice for R&D-Related FDI. *Transnational Corporations*. 2021. Vol. 28. P. 1-30. DOI:10.18356/2076099x-28-2-1
49. Mierzejewska W. Innovative Performance of Transnational Corporation. *Journal of management and financial Sciences*. 2018. Vol. 11. P.69-83. URL: https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KZiF/czasopisma/Journal_of_Management_and_Financial_Sciences_JMFS/Documents/06_Mierzejewska_31.pdf (Last accessed: 11.11.2023).
50. Левченко О.М., В'юник О.В. Механізми активізації зовнішньоекономічної діяльності інноваційно-інтегрованих структур. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. Вип. 5 С. 152-162.
51. Бондар-Підгурська Оксана В., Хоменко Ірина І., Карангва Чарльз. Науково-методологічні аспекти оцінки ефективності управління інноваційним підприємством у контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Бізнес Інформ*. 2020. Вип. 9. С. 172-180.
52. Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.М. Проблеми оцінки та інтеграції сталого розвитку. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 3-23.
53. Братусь Г. Інформаційно-знаннєві ресурси в структурі інтелектуальної власності. *Вчені записки Таврійського національного*

університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2020. Т. 31. № 2. С. 45-50.

54. Євтушенко Н. Управління конкурентоспроможністю підприємства: теоретичний аспект. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2022. № 4. С. 24-28.

55. Зелінський І. Р. Роль інновацій у розвитку транснаціональних корпорацій. Сучасні перетворення міжнародного бізнесу. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції / За заг. ред. Архієреєва С.І., Дерід І.О. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2023. С. 114-117.

56. Касьянова Н.В., Яцюк С.С. Управління ризиками інноваційного проекту. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30. № 3. С. 84-89.

57. Bezrukova N. Innovative policy of corporations in modern conditions of international competition. *Economics and region*. 2021. № 4. С. 60-66.

58. Grazia Ietto-Gillies Innovation, internationalization and the transnational corporation. *The Handbook of Global Science, Technology, and Innovation edited by Archibugi and Filippetti*. 2015. P.127-143.

59. Nicula A. Development of transnational corporations in the world: opportunities and threats. *Progress in Economic Sciences*. 2015. № 2. P. 279-294.

60. Kordos M., Vojtovic S. Transnational corporations in the global world economic environment. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*. 2016. Vol. 230. P. 150-158.

61. Nadiia Kazakova, Alina Sholom, Miao Zhuang, & Julia Kuzenko. Specifics of activities of China's transnational corporations on world markets. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*. 2022. Vol. 16. P. 16-25. DOI:10.26565/2310-9513-2022-16-02

62. Дугінець, Г., Швиданенко, О., Бусарева, Т., Балановська. Особливості сучасної трансформації знаннєвої складової ТНК. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Вип. 2. С. 384-397.

63. Shapoval A. The current state of the transnationalization of the economy and aspect of the transnational corporations growth. Innovative technologies and scientific solutions for industries. 2019. No. 2. P. 121-129.